

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum

**MKAKATI WA TAIFA WA KUTOKOMEZA
UKEKETAJI
(2020/21 - 2024/25)**

**ACHA
UKEKETAJI KWA
WANAWAKE
NA WASICHANA**

Julai, 2022

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum

**MKAKATI WA TAIFA WA KUTOKOMEZA UKEKETAJI NA MPANGO WA
UTEKELEZAJI**

2020/21 – 2024/25

Julai, 2022

YALIYOMO

VIFUPISHO.....	iii
DIBAJI.....	iv
MUHTASARI.....	vi
SURA YA KWANZA	1
1.1 UTANGULIZI	1
1.2 AFUA MBALIMBALI ZA KUTOKOMEZA VITENDO VYA UKEKETAJI.....	4
1.3 MAFANIKIO YALIYOPATIKANA	8
1.4 CHANGAMOTO NA UPUNGUFU	9
1.5 SABABU ZA KUANDAA MKAKATI	13
1.6 MAANDALIZI YA MKAKATI	15
1.7 MUUNDO WA MKAKATI	16
SURA YA PILI.....	18
KIUNZI CHA NADHARIA YA UKEKETAJI.....	18
2.1 UTANGULIZI	18
2.2 VIWANGO VYA UENDELEZAJI NA AFUA ZA UKEKETAJI	18
2.2.1 MSICHANA AU MWANAMKE.....	18
2.2.2 FAMILIA	19
2.2.3 JAMII.....	19
2.2.4 TAASISI	20
2.3 KANUNI ZINAZOONGOZA UTEKELEZAJI WA MKAKATI	21
SURA YA TATU	25
MUUNDO WA UTEKELEZAJI.....	25
3.1 UTANGULIZI	25
3.2 DIRA, DHIMA NA MALENGO YA MKAKATI.....	25
3.2.1 DIRA.....	25

3.2.2	DHIMA	25
3.2.3	MALENGO.....	25
3.3	LENGO, MALENGO MAHSUSI NA MIKAKATI YA UTEKELEZAJI	26
3.3.1	LENGO KUU	26
3.3.2	MALENGO MAHSUSI NA MIKAKATI YA UTEKELEZAJI.....	26
3.4	MHUTASARI WA MALENGO, MIKAKATI, MATOKEO YANAYOTARAJIWA, VIASHIRIA VYA KIUTENDAJI NA WAHUSIKA	33
3.5	MUUNDO WA KITAASISI NA URATIBU WA MKAKATI WA KUTOKOMEZA UKEKETAJI.....	49
	SURA YA NNE.....	52
	UFUATILIAJI, TATHMINI NA MAFUNZO	52
4.1	UTANGULIZI	52
4.2	MPANGO WA UFUATILIAJI NA TATHMINI.....	52
	JEDWALI NAMBA. 4: MPANGO WA UFUATILIAJI NA TATHMINI.....	53
4.3	MAFUNZO.....	58
4.4	MPANGO WA UTOAJI TAARIFA	58
	SURA YA TANO.....	60
	GHARAMA ZINAZOHITAJIKA KUTEKELEZA MKAKATI WA TAIFA WA KUTOKOMEZA UKEKETAJI NA MPANGO WA UTEKELEZAJI 2019-2022.....	60

VIFUPISHO

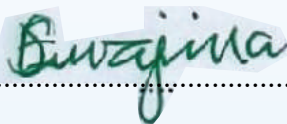
AMREF	Africa Medical Research Foundation
AZAKI	Asasi za Kiraia
CDF	Children Dignity Forum
DJW	Dawati la Jinsia na Watoto
FGM	Female Genital Mutilation
HIMS	Health Integrated Multi-Sectoral Services
LHRC	Legal Human Rights Centre
MTAKUWWA	Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto
NAFGEM	Network Against Female Genital Mutilation
OR -TAMISEMI	Ofisi ya Rais-Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
OWM	Ofisi ya Waziri Mkuu
OWM-KAVWU	Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Ajira, Vijana na Wenye Ulemavu
SIDO	Shirika la Viwanda VidogoVidogo
TGNP	Tanzania Gender Networking Programme
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	United Nations Children's Emergency Fund
UNFPA	United Nations Population Fund
WMJJWM	Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum
WK	Wizara ya Kilimo
WMU	Wizara ya Mifugo na Uvuvi
WKS	Wizara ya Katiba na Sheria
WM	Wizara ya Madini
WMN	Wizara ya Mambo ya Ndani
WFM	Wizara ya Fedha na Mipango
WEST	Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
WHMTH	Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari
WUSM	Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo
WUVB	Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara

DIBAJI

Ukeketaji ni vitendo vyenye madhara kwa wanawake na wasichana kwa kuwa vinasababisha wasifurahie haki, uhuru na utu wao katika baadhi ya jamii hapa nchini. Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketeji umeandaliwa kwa lengo la kuwezesha utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto (MTAKUWWA) wa mwaka 2017/18 – 2021/22 katika eneo la utekelezaji la mila na desturi. Mkakati huu unathibitisha dhamira ya dhati ya Serikali katika kufikia Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDGs) hususan lengo namba 5.3¹ ifikapo mwaka 2030, Ajenda ya Afrika ya mwaka 2063 na Mpango wa pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano wa mwaka 2016/17-2020/21.

Mkakati umeandaliwa kwa kuwashirikisha wadau kuanzia ngazi ya Taifa hadi jamii ambapo unaelekeza afua za utekelezaji kwa Serikali na wadau katika kukabiliana na vitendo vya ukeketaji hapa nchini. Mkakati huu pia unalenga kuhamasisha na kuratibu juhudi za pamoja za wadau na kuimarisha uhusiano wa kitaasisi katika kuongeza kasi ya mapambano dhidi ya vitendo vya ukeketaji.

Serikali na Wadau wanatarajia Mkakati huu utatoa mwelekeo wa jumla katika utekelezaji wa afua za kutokomeza vitendo vya ukeketaji kuanzia ngazi ya Taifa hadi ya jamii. Aidha, Mkakati huu utawezesha upatikanaji wa rasilimali zitakazosaidia utekelezaji wa afua za kutokomeza ukeketaji nchini.

Dkt. Dorothy O. Gwajima (Mb)
Waziri wa Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum

---

¹ SDG 5.3 Kutokomeza mila zenye madhara ikiwa ni pamoja na ndoa za utotoni, ndoa za kulazimisha na ukeketaji. Kiashiria katika hili kimeoneshwa katika sura ya tano kipengele cha 5.3.2: kuhusu uwiano wa wasichana na wanawake walio katika umri kati ya miaka 15-49 ambao wamefanyiwa vitendo vya ukeketaji.

USULI

Wanawake na watoto wamekuwa wakifanyiwa aina mbalimbali za ukatili ukiwemo ukatili wa kimwili, kingono, kisaikolojia na kiuchumi. Kutokana na mila na desturi za baadhi ya jamii za Kitanzania, ukeketaji umekuwa ni moja ya desturi na tamaduni zinazochocha ukatili dhidi ya watoto wa kike na wanawake na hivyo kuacha madhara ya kudumu katika maisha ya waathirika wa vitendo vya ukeketaji. Kwa mujibu wa Utafiti wa Afya ya Uzazi na Mtoto na Viashiria vya Malaria Tanzania wa mwaka 2015/2016, vitendo vya ukeketaji nchini vilikuwa asilimia 10.

Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imedhamiria kutokomeza aina zote za ukatili dhidi ya wanawake na watoto ikiwemo ukeketaji na imekuwa ikiandaa na kutekeleza Sera na Sheria kwa lengo la kutokomeza vitendo hivyo. Sera, sheria na mikakati hiyo ni pamoja na Sera ya Maendeleo ya Mtoto ya mwaka 2008, Kanuni ya Adhabu (CAP 16) kama ilivyorekebisha mwaka 2002, Sheria ya Mtoto Na. 21 ya mwaka 2009, Mkakati wa Taifa wa Maendeleo ya Jinsia 2005 na Mpango kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto wa mwaka 2017/18-2021/22.

Mkakati wa Kitaifa wa Kutokomeza Ukeketaji nchini unalenga kuimarisha jitihada za serikali na wadau katika kutokomeza vitendo vya ukeketaji na kutoa huduma kwa waathirika. Mkakati huu umeandaliwa kwa kuzingatia mazingira ya Kitanzania na umehusha mikakati na mbinu mbalimbali zinazofaa kutumika katika kuzuia na kulinda watoto wa kike na wanawake dhidi ya vitendo vya ukeketaji. Aidha, mkakati unatoa mwongozo kwa wadau kuongeza juhudi katika kutokomeza ukeketaji na unalenga kuhamasisha, kushirikisha, kuboresha uratibu na kujenga uhusiano wa kitaasisi ili kuleta ufanisi katika utekelezaji wake. Vilevile, unaelekeza jinsi ya kukusanya rasilimali na kuzitumia kwa ufanisi, ubunifu na ushirikiano katika kutokomeza vitendo vya ukeketaji. Maandalizi ya mkakati huu yamezingatia mifano bora iliyotokana na utekelezaji wa afua za kutokomeza ukeketaji zilizofanyika nchini ambazo zimetoa somo kwa watekelezaji na watoa huduma wanaoendelea kutekeleza mkakati huu.

Dkt. Zainab A.S Chaula

Katibu Mkuu

Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum

Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imedhamiria kuendeleza, kulinda na kutetea haki za wanawake na watoto ambapo mwaka 2016 ilizindua Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto. Katika utekelezaji wa eneo namba 2 la Mila na Desturi² umeandaliwa Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketaji (2020/21 -2024/25) kwa ajili ya kupanua wigo wa utekelezaji na kupunguza kiwango cha ukeketaji nchini. Uandaaji wa Mkakati huu umeonesha dhamira ya Tanzania katika kutekeleza mikataba ya Kikanda na ya Kimataifa kuhusu haki za wanawake na watoto.

Serikali imeandaa Mkakati huu kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo kuanzia ngazi ya Taifa hadi kwenye jamii. Wadau walishirikishwa kupitia mahojiano na majadiliano ya vikundi ambapo maoni na mapendekezo yao yametumika kuboresha taarifa za msingi kutoka kwenye nyaraka mbalimbali zikiwemo za Sera na machapisho mbalimbali ya wadau. Aidha, uzoefu na mifano bora iliyoibuliwa kutoka katika ngazi ya Taifa na Kimataifa imesaidia kuelezea hali halisi ya ukeketaji na mbinu mbadala za kukabiliana na vitendo hivyo hapa nchini.

Kwa mujibu wa Taarifa ya Utafiti wa Afya ya Uzazi na Mtoto na Viashiria vya Malaria Tanzania wa mwaka 2015/2016, vitendo vya ukeketaji nchini vilikuwa asilimia 10. Vitendo vya ukeketaji vimeenea katika baadhi ya Mikoa ikiwemo Manyara (58%), Dodoma (47%), Arusha (41%), Mara (32%), Singida (31%), Tanga (14%), Kilimanjaro (10%), Morogoro (9%) na Iringa (8%). Sababu zinazochangia ukeketaji kwenye jamii zimetofautiana kutoka jamii moja hadi nyingine. Baadhi ya watu katika jamii hizo wanafanya kwa ufahari, kudhibiti matamania ya kingono, kuepuka unyanyapaa, imani kwamba inatibu ugonjwa unaoitwa lawalawa. Sababu nyingine ni chanzo cha mapato kwa ngariba na wazazi kuamini kwamba ukeketaji unarahisisha wakati wa kujifungua, kuepusha vifo vya ghafla, kummiliki mume katika ndoa na kuvusha rika. Kwa sasa baadhi ya Ngariba na wakunga wa jadi wanashiriki katika kuwakeketa watoto punde wanapozaliwa kwa kuogopa mkono wa sheria. Aidha, baadhi ya viongozi wa jadi na wanafamilia wanawake wakiwemo bibi na wakwe ni watu walio mstari wa mbele katika kutekeleza vitendo vya ukeketaji.

Serikali kwa kushirikiana na wadau imekuwa ikitumia mbinu mbalimbali kubadilisha mitazamo ya jamii kuhusiana na vitendo vya ukeketaji. Mbinu hizo ni pamoja na:- (i) Kuimarisha utekelezaji wa sera na sheria kuhusu ukeketaji kwa wanawake na watoto; (ii) Kuhakikisha

² Eneo la kimaudhui Namba 2 katika MTAKUWWA: Mila na Desturi zinazowawezesha wanawake kuunga mkono mahusiano yasiyo ya kinyanyasaji, yenye heshima, yaliyo chanya na yanayozingatia uwiano wa kijinsia.

kwamba jamii inakuwa na dhamira ya kuacha vitendo vya ukeketaji (iii) Kuendesha kampeni zinazohusisha vyombo vya habari na njia nyingine za mawasiliano; (iv) Kujumuisha masuala ya ukeketaji katika mfumo wa utoaji huduma za afya; (v) Kujenga uelewa wa wadau wa haki kupitia klabu za vijana na mabaraza ya watoto (vi) Kuendesha mijadala katika ngazi ya Jamii na Taifa kuhusu madhara ya ukeketaji na namna ya kukomesha vitendo hivyo. Mbinu hizi zimechangia katika kuongeza uelewa wa jamii, hamasa na ushawishi kwa ajili ya kuzuia na kulinda watoto wa kike na wanawake dhidi ya vitendo vya ukeketaji na kusababisha kupungua kwa matukio ya ukeketaji kutoka asilimia 18 mwaka 1996 hadi asilimia 10 mwaka 2015/16. Mkakati huu umeandaliwa ili kuongeza jitihada za kupunguza vitendo vya ukeketaji nchini.

Mkakati huu umegawanyika katika Sura Tano. **Sura ya Kwanza** inahusu Utangulizi na malengo ya kuandaliwa kwa mkakati pamoja na hali halisi ya ukeketaji nchini; **Sura ya Pili** inaelezea juu ya muundo na dhana ya ukeketaji; **Sura ya Tatu** inaelezea muundo wa utekelezaji ambao unalenga kuhakikisha malengo ya mkakati yanafikiwa; **Sura ya Nne** inafafanua juu ya Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini; na Sura **ya Tano** inaelezea kuhusu mahitaji ya rasilimali fedha kwa ajili ya utekelezaji wa mkakati huu.

1.1 UTANGULIZI

Ukeketaji ni kitendo cha kimila kinachotekelezwa na baadhi ya jamii ambapo sehemu ya nje ya via vya uzazi vya mwanamke huondolewa, huchanjwa, hukatwa ama huharibiwa kabisa kwa sababu zisizo za kitabibu. Ukeketaji ni aina mojawapo ya ukatili wa kijinsia na ukiukwaji wa haki za wanawake na watoto wa kike. Kuna aina nne za ukeketaji zinazotambulika ambazo ni; (i) kuondolewa kwa sehemu ya au kisimi/kinembe chote, (ii) kuondolewa sehemu yote ya kisimi na mashavu ya ndani, (iii) kukata na kukwangua mashavu ya ndani na ya nje na kuondoa au kutokuondoa kisimi pamoja na kushona na kubakiza tundu dogo kwa ajili ya haja ndogo na hedhi (iv) uharibifu wa via vya uzazi ambayo hauhusishi aina zilizotajwa hapo juu mfano kuvuta mashavu ya ndani, kuvuta kisimi na kuweka dawa ukeni kwa ajili ya kufanya uke kuwa mdogo.

Vitendo vya ukeketaji vimekuwa vikifanyika katika viwango vinavyotofautiana duniani kama vile katika nchi za Afghanistan, Brunei, India, Indonesia, Iran, Iraq, Jordan, Kuwait, Malaysia, Maldives, Oman, Pakistan, Palestina, Ufilipino, Qatar, Saudi Arabia, Singapore, Sri Lanka, Syria, Thailand, Uturuki, Umoja wa Falme za Kiarabu, Yemen na Kolombia. Hali kadhalika, vitendo vya ukeketaji hufanywa miongoni mwa jamii za wahamiaji na wakimbizi katika nchi za Ulaya kama Ufaransa, Ujerumani, Italia, Uholanzi, Norwei, Uhispania, Swideni, Kanada na Marekani. Katika Bara la Afrika, vitendo hivi vinafanywa katika vikundi vya makabila nchini Algeria, Benin, Burkina Faso, Kameruni, Jamhuri ya Afrika ya Kati, Chadi, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Jibuti, Misri, Eritria, Ethiopia, Gambia, Guinea, Guinea Bissau, Ivory Coast, Kenya, Liberia, Malawi, Mali, Mauritania, Naija, Naijeria, Jamhuri ya Kongo, Senegali, Sierra Leone, Somalia, Afrika ya Kusini, Sudani ya Kusini, Sudani, Tanzania, Togo na Uganda. Kwa mujibu wa Utafiti wa Shirika la Umoja wa Mataifa la Idadi ya Watu inakadiriwa kuwa takribani wasichana na wanawake milioni 200 hadi sasa wamekwisha fanyiwa aina mojawapo ya ukeketaji na kwamba wasichana milioni nne na laki moja (milioni 4.1) walikuwa katika hatari ya kufanyiwa vitendo vya ukeketaji mwaka 2019. Aidha, ripoti hiyo inaonyesha kwamba iwapo jitihada za makusudi za kutokomeza vitendo vya ukeketaji hazitachukuliwa, idadi hii inakadiriwa kuongezeka hadi kufikia wasichana milioni nne na laki sita (milioni 4.6) kwa kila mwaka ifikapo mwaka 2030.³

---

³ www.unfpa.org/female-genital-mutilation.

Takwimu zinazohusu masuala ya ukeketaji katika ukanda wa Afrika Mashariki zinaonesha kwamba eneo la Karamoja lililopo katika nchi ya Kenya ndilo linaloongoza kwa kuwa na idadi kubwa ya wasichana au wanawake waliofanyiwa ukeketaji kwa kundi la wanawake wenye umri wa miaka 15 hadi 49 kwa asilimia 21 kwa kipindi cha miaka mitatu mfululizo kuanzia 2014 hadi 2016, ikifuatiwa na Tanzania yenye asilimia 10 na Uganda yenye asilimia 0.3.

Vilevile takwimu zinaonyesha kwamba kiwango cha ukeketaji nchini Ethiopia kwa mwaka 2005 ilikuwa asilimia 74.3. Kwa upande wa nchi ya Somalia viwango vya ukeketaji kwa mwaka 2006 ilikuwa asilimia 97.9. Aidha, pamoja na takwimu hizi kuonekana kuwa kubwa, nchi hizi zote zimetambua vitendo vya ukeketaji kwa wanawake na wasichana kuwa ni kosa la jinai. Katika kufikia adhama hii, mwaka 2018 nchi za Tanzania Ethiopia, Somalia, Uganda na Kenya ziliingia makubaliano na kutia saina Azimio linalokataza vitendo vya ukeketaji kupitia mipakani ifikapo mwaka 2030.

Kabla ya utekelezaji wa sheria dhidi ya ukeketaji, jamii nyingi zilikuwa zikifanya vitendo vya ukeketaji kwa watoto wa kike wenye umri kati ya miaka 9 – 14 na wanawake wenye umri kati ya miaka 15 – 49. Kwa baadhi ya Jamii, ukeketaji ulifanyika kama hatua moja wapo ya uvushaji rika kuelekea utu uzima na maisha ya ndoa. Vitendo hivi vimekuwa vikifanyika zaidi katika kipindi cha miezi ya Juni na Disemba ya kila mwaka kutokana na hali ya hewa ya ubaridi inayosaidia kupona kwa haraka kwa majeraha yaliyosababishwa na ukeketaji. Vilevile kipindi hiki familia nyingi zinakuwa zimeshavuna mazao yao na hivyo kuwa na fedha za kugharamia sherehe za ukeketaji. Aidha, kipindi hicho shule na hivyo inakuwa rahisi familia nyingi kutekeleza vitendo hivyo bila kubainika. Kwa baadhi ya jamii kama vile Wanyaturu, vitendo vya ukeketaji hufanyika kama njia ya kuzuia ugonjwa ujulikanao kama lawalawa.

Baada ya kutungwa kwa sheria ya kuzuia vitendo vya ukeketaji, ngariba wamekuwa wakihofia kukamatwa na kushtakiwa na hivyo kufanya vitendo hivyo kwa usiri mkubwa na kutosherehekea hadharani. Kwa sasa, wakeketaji wamekuwa wakiwakeketa watoto wachanga ambapo mzazi ushirikiana na ngariba bila kutoa taarifa kwa baadhi ya wanafamilia wakiwemo waume zao. Aidha, wakati mwingine wanawake wamekuwa wakikeketwa wakati wa kujifungua kwa shinikizo la wakwe zao. Katika jamii nyingi, vitendo vya ukeketaji vimekuwa vikifanywa na wanawake wenye umri mkubwa kwa imani kuwa wana mikono yenye vipaji vya kuponya

majeraha kwa haraka na huchukuliwa kama jambo la kurithi.⁴ Wakeketaji hutumia vifaa kama vile nyembe, visu, misumari na mitishamba na kwa baadhi ya jamii kama vile Wanyaturu hutumia mkojo kama dawa ya kuzuia jeraha la kukeketwa lisioze. Katika jamii za mikoa ya Arusha na Singida, watoto hukeketwa kwa kutumia magadi ambayo hupakwa juu ya kinembe. Baada ya ukeketaji, watoto hutunzwa vizuri kwa kupewa chakula maalum na kupumzika. Aidha, jamii zingine huwachinjia kuku, mbuzi na kuwapatia wasichana waliokeketwa. Inaaminika kwamba kuwapa watoto waliokeketwa vyakula vya aina hii itasaidia kuwafanya wapone majeraha ya kukeketwa mapema zaidi.

---

⁴ Wanawake wazee wanaojishughulisha na ukeketaji hujulikana kwa majina tofauti tofauti kama *mangariba*, *vikuu*, *wakunga*, *engamuratani* (neni la Kimasai likiwa na maana ya mkunga wa jadi) na *mbangeu* (neni toka kabila la Wasonjo likimaanisha pia wakunga wa jadi).

1.2 JITHADA ZA KUTOKOMEZA VITENDO VYA UKEKETAJI NCHINI

Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa kupitia Mkutano wake wa mwaka 2012 lilipitisha Azimio Na. Na.67/146 la kupinga vitendo vya ukeketaji Duniani. Azimio hilo lilitaja kitendo cha ukeketaji kuwa ni kitendo chenye madhara makubwa na kinasababisha athari za kiafya, kisaikilojia, kingono na uzazi kwa wanawake na wasichana. Aidha, kitendo hicho huwaweka wanawake na Wasichana waliofanyiwa ukeketaji katika hatari ya kupata maambukizi ya virusi vya UKIMWI, sambamba na matatizo ya uzazi kabla na baada ya kujifungua na pia humfanya mama aliyejifungua na mtoto wake wapate madhara ya kiafya.

Tanzania imedhamiria kutokomeza vitendo vya ukeketaji kwa kuridhia matamko na mikataba mbalimbali ya kikanda na ya kimataifa inayolenga kutetea haki za wanawake na watoto. Mikataba hiyo inajumuisha Mkataba wa Kimataifa wa Kutokomeza aina zote za Ubaguzi dhidi ya Wanawake wa mwaka 1979 na Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Mtoto wa mwaka 1989. Kwa upande wa Bara la Afrika imesaini Mkataba wa Afrika wa Haki na Ustawi wa Mtoto wa mwaka 1990, Mkataba wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu zikiwemo za Wanawake wa mwaka 2003. Hali kadhalika, Jumuiya ya Afrika Mashariki ilitunga sheria ya katazo la kuwakeketa wanawake kwa lengo la lengo la kutokomeza ukeketaji katika Ukanda mzima wa Afrika Mashariki.

Dhamira ya Tanzania katika kutokomeza ukeketaji inajidhihirisha kupitia Sera na Sheria mbalimbali ikiwemo Sera ya Maendeleo ya Mtoto ya mwaka 2008, Sera ya Wanawake na Maendeleo ya jinsia ya mwaka 2000, Mpango Kazi wa Taifa wa Kuongeza Kasi ya Kutokomeza Ukeketaji na Vitendo Vingine vya Kimila vyenye madhara nchini Tanzania (2001-2015) na Mpango wa Kitaifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto wa mwaka 2017/18 – 2021/22. Aidha, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 inatambua haki ya usawa, heshima na uadilifu⁵ haki ya kuishi⁶ na uhuru wa kutobaguliwa kwa misingi ya kijinsia⁷. Haki hizi zimejumuishwa katika Sheria mbalimbali za nchi, Sheria ya Mtoto Namba 21 ya mwaka 2009 na marekebisho yake ya mwaka 2019 sehemu 158A (1) na (2). Sheria hizi zinatamka adhabu ya kulipa faini isiyoziidi milioni 2 au kifungo cha miaka isiyoypungua 5 kwa

---

⁵Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 (kama ilivyorekebisha) kifungu 12

⁶Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 (kama ilivyorekebisha) kifungu 14

⁷Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 (kama ilivyorekebisha) kifungu 13

yeyote anayetenda, kufanikisha kutenda na anayelazimisha mtu mwingine yeyote kufanya ukeketaji kwa mtoto aliye chini ya umri wa miaka 18. Vilevile, serikali na wadau wamekuwa wakifanya kazi kwa pamoja katika ngazi zote kuzuia na kushughulikia vitendo vya ukeketaji. Wizara zinazohusika katika kutokomeza ukeketaji ni pamoja na:

- (a) Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum (WMJJWM);
- (b) Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara (WUVB);
- (c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia (WEST);
- (d) Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari (WHMTH)
- (e) Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo (WUSM) ;
- (f) Wizara ya Katiba na Sheria (WKS);
- (g) Wizara ya Kilimo (WK)
- (h) Wizara ya Mifugo na Uvuvi (WMU);
- (i) Wizara ya Madini (WM);
- (j) Wizara ya Mambo ya Ndani (WMN);
- (k) Wizara ya Fedha na Mipango (WFM);
- (l) Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (OR-TAMISEMI); na
- (m) Ofisi ya Waziri Mkuu-Kazi, Ajira, Vijana na Wenye Ulemavu (OWM-KAVWU).

Katika ngazi ya Wilaya, utekelezaji wa afua za kutokomeza ukeketaji unahusisha Mamlaka za Serikali za Mitaa, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali, Taasisi za Dini, Vikundi vya Kijamii na Vyombo vya Habari. Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto unasisitiza umuhimu wa kuhusisha Mamlaka za Serikali za Mitaa kikamilifu katika kutokomeza ukeketaji kwa wanawake na watoto. Uhusishwaji wa Mamlaka za Serikali za Mitaa umejumuisha jitihada za moja kwa moja na zisizo za moja kwa moja ambapo jitihada za moja kwa moja zimekuwa zikijidhihirisha katika shughuli za maendeleo ya jamii, ustawi wa jamii, elimu na afya na juhudi zisizo za moja kwa moja zimekuwa zikihusisha Mashirika yasiyo ya Kiserikali yanayofanya kazi katika maeneo husika ya serikali za mitaa. Shughuli za pamoja zinazotekelezwa na Serikali na Mashirika yasiyo ya Kiserikali zinajumuisha miradi /program za pamoja mfano, ushirikiano baina ya Jeshi la Polisi na wadau wengine kama vile UNFPA,

UNICEF na WILDAF katika kuanzisha na kuimarisha Dawati 420 ya Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi vilivyopo nchini.

Vilevile, Mashirika yasiyo ya Kiserikali yamekuwa yakitekeleza programu na miradi mbalimbali katika Mikoa ambayo mashirika hayo yanafanyia kazi. Orodha ya baadhi ya Mashirika yanayofanya kazi ya kutokomeza ukeketaji nchini ipo katika kiambatisho namba 2. Mashirika haya yanafanya kazi katika mfumo wa ubia rasmi na usio rasmi. Kwa mfano, Mashirika ya *World Vision Tanzania* na *AMREF Health Africa* yanayofanya shughuli zao katika Jiji la Tanga yanatekeleza kwa pamoja programu ya uwezeshaji wa wananchi kiuchumi kwa kuwahusisha ngariba na viongozi wa jadi kwa lengo la kuwawezesha kupata kipato kwa njia halali na kuacha shughuli za ukeketaji

Serikali kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo wakiwemo Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Mashirika ya Dini imekuwa ikitekeleza Afua za pamoja za kutokomeza ukeketaji katika Mikoa ya Mara, Kilimanjaro Dar es Salaam, Arusha, Dodoma, Singida na Manyara. Afua zilizofanyika ni pamoja na kuelimisha jamii madhara ya ukeketaji, kutoa mafunzo kwa Wataalam wa Afya, Maafisa Polisi, Wataalam wa Halmashauri na Kamati za Usalama za Wilaya kuhusu kudhibiti vitendo vya ukeketaji katika maeneo husika. Aidha, maandiko mbalimbali kuhusu umuhimu wa kuwa na tohara mbadala yaliandaliwa ikiwemo jumbe mahususi za kupinga ukeketaji na kuelimisha jamii kupitia redio za jamii. Vilevile, mikutano ya wadau imetumika kwa lengo la kubadilishana uzoefu kuhusu kutokomeza ukeketaji, kuimarisha ushirikiano wa kufanya kazi kwa pamoja na kufanya harambee kwa ajili ya utekelezaji wa programu za pamoja. Mikutano hiyo ni pamoja na Maadhimisho ya Siku ya Elimu Duniani (tarehe 24 Januari), Siku ya Kimataifa ya Kupinga Ukeketaji (tarehe 6 Februari), Siku ya Wanawake Duniani (tarehe 8 Machi), Siku ya Mtoto wa Afrika (tarehe 16 Juni), Siku ya Mtoto ya Kimataifa ya Mtoto wa Kike (tarehe 11 Oktoba) na Siku kumi na sita za kupinga ukatili wa kijinsia (Novemba 25 hadi Disemba 10). Maadhimisho haya yanatumika kuongeza uelewa wa jamii kuhusu athari za ukatili wa kijinsia na kutoa matamko mbalimbali dhidi ya vitendo hivyo.

Serikali kwa kushirikiana na wadau wamekuwa wakitumia mbinu mbalimbali kuelimisha jamii kwa lengo la kubadili mtazamo wao kuhusu mila ya ukeketaji. Mbinu hizi ni pamoja na:

- (a) Matumizi ya Sheria na Mikataba ya Haki za Binadamu: Mbinu hii inahusisha usimamizi na utekelezaji wa sheria na Sera zinazokataza vitendo vya ukeketaji. Aidha, inahimiza ushirikiano miongoni mwa watoa huduma kama vile Polisi, Maafisa Maendeleo ya Jamii, Maafisa Watendaji ngazi ya Kata na vijiji pamoja na kufanya kazi kwa karibu na maafisa tabibu kwa lengo la kutoa msaada rafiki kwa vijana na pia kukusanya takwimu kuhusu vitendo vya ukeketaji;
- (b) Kujumuisha masuala ya ukeketaji katika utoaji wa huduma za afya: Mbinu hii inatumika kwa kuwahusisha wafanyakazi wa afya na utabibu katika kutoa huduma za matibabu za uangalizi pamoja na msaada wa kisaikolojia kwa waathirika wa vitendo vya ukeketaji. Mbinu hii itafanikiwa iwapo kutakuwa na uelewa wa kutosha wa jamii kuhusu madhara ya kiafya ambayo yanatokana na vitendo vya ukeketaji;
- (c) Mahubiri kupitia imani za kidini: Mbinu hii inatoa fursa kwa viongozi wa madhehebu mbalimbali ya dini kutumia maandiko Matakatifu kukemea vitendo vya ukeketaji pamoja na kutoa ufafanuzi au kuzuia upotoshaji wa kidini au kiimani ambao unachochea au kuendeleza vitendo vya ukeketaji;
- (d) Matumizi ya mbinu mchanganyiko: Mbinu hii inahusu matumizi ya mbinu zaidi ya moja kwa kushirikisha imani za kidini na ile ya afya kwa upande mmoja na ile ya kisheria na haki za binadamu kwa upande mwingine. Mbinu hii inahusisha kitendo cha ukeketaji na uvunjifu wa haki za binadamu kwa kuimarisha utekelezaji wa sera na sheria zinazohusu ukeketaji kwa lengo la kuhakikisha kwamba jamii inawajibika na kuongeza uelewa na hamasa katika kutokomeza vitendo hivi.

Aidha, afua zinazotekelezwa na wadau mbalimbali hapa nchini zinaakisi mbinu au njia zilizotajwa hapo juu. Afua hizo ni pamoja na

- (i) Kuhamasisha jamii kupitia maandiko na machapisho, burudani zenye kuelimisha, kuhusisha vyombo vya habari (kama vile radio, mitandao ya kijamii na michezo ya kuigiza katika runinga);
- (ii) Kushawishi na kushirikisha jamii kupinga vita vitendo vya ukeketaji kupitia utoaji wa mafunzo, ushauri, midahalo ya kijamii, makongamano, warsha, semina na mikutano ya hadhara;

- (iii) Kuendesha kampeni kwa kuwahusisha viongozi wa kimila na ngariba ambao tayari wamekwisha pata elimu kuhusu ukeketaji kwa lengo la kuleta mabadiliko ya kimtazamo kuhusu ukeketaji katika jamii;
- (iv) Kuhamashisha jamii kufanya sherehe za kimila za uvushaji rika wa wasichana bila kufanya ukeketaji kwa kuanzisha na kuendeleza mifumo ya huduma za msaada kwa makundi rika kupitia vilabu na mitandao iliyopo shuleni na nje ya shule;
- (v) Kuanzisha na kusimamia utendaji wa Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto pamoja na mabaraza ya watoto kwa lengo la kuimarisha ulinzi wa watoto hasa wasichana;
- (vi) Kuanzisha na kuendeleza vikundi vya uzalishaji mali kwa waathirika wa ukeketaji na ngariba; na
- (vii) Kuingia ubia na kuweka mazingira salama kwa waathirika wa vitendo vya ukeketaji.

Njia na afua mbalimbali zilizotumika zililenga kutoa ushawishi kwa jamii ili kuleta mabadiliko chanya ya kitabia kuhusu vitendo vya ukeketaji katika jamii na hatimaye kutokomeza kabisa vitendo vya ukeketaji kwa wanawake na wasichana nchini.

1.3 MAFANIKIO YALIYOPATIKANA

Tanzania imepata mafanikio mengi katika jitihada za kutokomeza ukeketaji nchini. Mafaniko hayo ni pamoja na kupunguza kiwango cha ukeketaji kutoka asilimia 18 mwaka 1996 hadi asilimia 10 mwaka 2015/16. Kupungua kwa kiwango cha ukeketaji kumechangiwa na utekelezaji wa mbinu na afua za kimkakati miongoni mwa wadau ndani ya Serikali na Wadau wa Maendeleo. Moja ya michango mikubwa katika kufanikisha mabadiliko haya ni uwepo wa mfumo wa kisheria ambao unazuia vitendo vya ukeketaji nchini. Kutungwa na kutekelezwa kwa sheria mbalimbali ambazo zinazuia ukeketaji pamoja na kuanzishwa kwa Dawati la Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi, rejista yenye mwegamo wa kijinsia ya kutunza taarifa za vitendo vya ukeketaji (2014), vituo vinne vya huduma za mkono kwa mkono (Hospitali ya Amana Jijini Dar es Salaam, Hospitali ya Rufaa Jijini Dodoma, Hospitali ya Sekoure Toure Mkoani Mwanza na Hospitali ya Rufaa Mkoani Iringa) na kuanzishwa kwa simu ya bure nambari 116 kwa ajili ya kutoa msaada kwa watoto waliofanyiwa vitendo vya ukatili. Aidha, kuanzishwa kwa Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto kuanzia ngazi ya Taifa hadi ngazi ya Kijiji/Mtaa kumesaidia kuongeza uelewa wa jamii kuhusu athari za vitendo vya ukatili na kuratibu upatikanaji wa

takwimu na taarifa za hali ya ukeketaji ndani ya jamii. Hali kadhalika, masuala yanayohusu jinsia yameingizwa katika idara za Wizara za kisekta, Wakala wa Serikali na Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa kuteua au kuajiri wataalam wa masuala ya kijinsia.

Uwepo wa majadiliano ya wazi na midahalo ya jamii juu ya ukeketaji imesaidia kuwafanya baadhi ya viongozi wa kimila ambao walikuwa wanafanya vitendo vya ukeketaji kushiriki katika kuelimisha jamii kuhusu madhara ya ukeketaji na pia wanaongea kwa uwazi kupinga vitendo vya ukeketaji. Aidha, mifumo ya kushughulikia ukatili ikiwemo ukeketaji na waathirika wake imeanzishwa katika shule na jamii. Katika siku za karibuni kumekuwepo ongezeko la wasichana wanaokataa kufanyiwa vitendo vya ukeketaji na hali hii imesaidia kuleta hamasa ya kupinga vitendo hivyo miongoni mwa wasichana. Kuanzishwa kwa huduma za msaada kwa waaathirika wa vitendo vya ukeketaji katika maeneo mbalimbali nchini ikiwemo nyumba salama kwa ajili ya watoto walio katika hatari ya kukeketwa au ukatili wa aina nyingine kumeleta nafuu kubwa kwa waathirika wa vitendo vya ukeketaji

Kutokana na hamasa hiyo, baadhi ya familia na jamii zimeamua kuacha kutekeleza mila ya ukeketaji bila kulazimishwa na badala yake zinafanya sherehe za uvushaji rika kwa watoto wao wa kike bila ya kuwakeketa. Hamasa pia imechangia kuongezeka kwa taarifa za matukio ya vitendo vya ukeketaji katika vituo vya Polisi na Mamlaka za Serikali za Mitaa na hatua mbalimbali zimekuwa zikichukuliwa dhidi ya wakosaji ambao wanajihusisha na vitendo hivyo. Maendeleo ambayo yamefikwa katika mapambano dhidi ya ukeketaji yanatokana na juhudi za pamoja baina ya serikali na wadau.

1.4 CHANGAMOTO NA UPUNGUFU

Afua za kutokomeza ukeketaji nchini zinakabiliana na changamoto nyingi. Kwa sasa vitendo hivyo vinafanywa kwa watoto wachanga na vimekuwa vikifanywa kwa siri. Changamoto hizo ni pamoja na: -

- (i) Uelewa mdogo wa jamii kuhusu athari za ukeketaji na kutowajibika miongoni mwa watendaji katika vyombo vya sheria kumesababisha mashauri ya ukeketaji yanayofikishwa katika vyombo vya Sheria kutokupewa kipaumbele, hivyo kufanya watu wanaoendeleza vitendo hivyo wasikamatwe ama kushtakiwa;

- (ii) Kukosekana kwa afua zinazoshirikisha wadau wa mipakani katika kuzuia ukeketaji ambapo familia zinazokeketa zinavuka mpaka kutoka nchi moja kwenda nchi nyingine hasa katika Mikoa ya Mara, Manyara na Kilimanjaro sehemu ambazo vitendo vya ukeketaji vinafanyika zaidi na ngariba kupata mwanya wa kukimbilia nchi jirani baada ya kutenda vitendo hivyo ili kukwepa kushtakiwa;
- (iii) Kukosekana kwa juhudi za pamoja za kikanda katika kusimamia sheria dhidi ya ukeketaji;
- (iv) Kutokupewa kipaumbele cha kushughulikia masuala yanayohusu ukatili dhidi ya wanawake na watoto (ukijumuisha ukeketaji) katika ugawanyaji wa raslimali za serikali.
- (v) Kuwepo kwa afua chache za kuwasaidia wasichana walionusurika na mila ya ukeketaji na familia ambazo zimeachana na masuala hayo;
- (vi) Kukosekana kwa vigezo au namna ya kuwatambua watoto wachanga na watoto walio chini ya miaka sita ambao wamekeketwa;

Upungufu uliojitokeza katika mifumo ya kulinda haki za akina mama na watoto unajumuisha masuala yafuatayo:

- (i) Kuwepo kwa vituo vichache vya kutolea huduma kwa waathirika wa ukeketaji na ukatili wa kijinsia. Aidha, jamii haina taarifa kuhusu kuwepo kwa vituo hivyo pamoja na huduma zinazotolewa.
- (ii) Kuanzishwa kwa Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto kwenye baadhi ya maeneo katika Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa na kutowezeshwa vya kutosha ili ziweze kumudu majukumu yao.
- (iii) Ufahamu mdogo juu ya Sera, Sheria na miongozo inayopinga ukeketaji Sheria ya Mtoto Na 21 ya mwaka 2009 na Sheria ya Kanuni ya Adhabu;
- (iv) Udhaifu katika kuratibu jitihada za wadau katika kutokomeza ukeketaji. Hali hii husababisha wadau wengi kufanya kazi sehemu moja na hivyo kupunguza wigo wa mapambano dhidi ya ukeketaji na hatimaye kusababisha baadhi ya huduma kushindwa kuwafikia waathirika wa ukeketaji;
- (v) Kukosekana kwa raslimali endelevu kwa lengo la kusaidia juhudi zinazochukuliwa dhidi ya ukeketaji kutokana na ukubwa wa eneo la nchi; na

- (ii) Kukosekana kwa afua zinazoshirikisha wadau wa mipakani katika kuzuia ukeketaji ambapo familia zinazokeketa zinavuka mpaka kutoka nchi moja kwenda nchi nyingine hasa katika Mikoa ya Mara, Manyara na Kilimanjaro sehemu ambazo vitendo vya ukeketaji vinafanyika zaidi na ngariba kupata mwanya wa kukimbilia nchi jirani baada ya kutenda vitendo hivyo ili kukwepa kushtakiwa;
- (iii) Kukosekana kwa juhudi za pamoja za kikanda katika kusimamia sheria dhidi ya ukeketaji;
- (iv) Kutokupewa kipaumbele cha kushughulikia masuala yanayohusu ukatili dhidi ya wanawake na watoto (ukijumuisha ukeketaji) katika ugawanyaji wa raslimali za serikali.
- (v) Kuwepo kwa afua chache za kuwasaidia wasichana walionusurika na mila ya ukeketaji na familia ambazo zimeachana na masuala hayo;
- (vi) Kukosekana kwa vigezo au namna ya kuwatambua watoto wachanga na watoto walio chini ya miaka sita ambao wamekeketwa;

Upungufu uliojitokeza katika mifumo ya kulinda haki za akina mama na watoto unajumuisha masuala yafuatayo:

- (i) Kuwepo kwa vituo vichache vya kutolea huduma kwa waathirika wa ukeketaji na ukatili wa kijinsia. Aidha, jamii haina taarifa kuhusu kuwepo kwa vituo hivyo pamoja na huduma zinazotolewa.
- (ii) Kuanzishwa kwa Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto kwenye baadhi ya maeneo katika Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa na kutowezeshwa vya kutosha ili ziweze kumudu majukumu yao.
- (iii) Ufahamu mdogo juu ya Sera, Sheria na miongozo inayopinga ukeketaji Sheria ya Mtoto Na 21 ya mwaka 2009 na Sheria ya Kanuni ya Adhabu;
- (iv) Udhaifu katika kuratibu jitihada za wadau katika kutokomeza ukeketaji. Hali hii husababisha wadau wengi kufanya kazi sehemu moja na hivyo kupunguza wigo wa mapambano dhidi ya ukeketaji na hatimaye kusababisha baadhi ya huduma kushindwa kuwafikia waathirika wa ukeketaji;
- (v) Kukosekana kwa raslimali endelevu kwa lengo la kusaidia juhudi zinazochukuliwa dhidi ya ukeketaji kutokana na ukubwa wa eneo la nchi; na

Jamii hizo zimekuwa zikijihusisha na vitendo vya ukeketaji kwa sababu nyingi. Baadhi ya sababu hizo ni pamoja na:

- (a) Kupata heshima katika jamii (wanawake waliokeketwa huona fahari kutokana na kukeketwa na wanaume huona fahari kuoa wanawake waliokeketwa);
- (b) Udhibiti wa mwanamke kimapenzi (hoja hii imejengwa juu ya imani kwamba mwanamke aliyekeketwa anakuwa hana matamania ya kutaka kujamiiana na wanaume kwa vile hamu ya kufanya ngono inakuwa imepungua kutokana na kukeketwa);
- (c) Kuogopa unyanyapaa katika jamii kwa lengo la kukubaliana na matakwa ya jamii na hivyo kuepuka unyanyapaa. Wasichana ama wanawake ambao hawajakeketwa hukejeliwa, huchekwa, hutengwa na hupuuza kwa kutoshirikishwa katika masuala ya kijamii;
- (d) Sababu za kiafya: hoja hii imejengwa kwa imani kwamba wasichana au wanawake waliokeketwa ni safi zaidi kuliko wale ambao hawajakeketwa. Pia kuna Imani kuwa ukeketaji unaponya ugojwa unaojulikana kwa jina la lawalawa.
- (e) Ni kaida ya mpito au njia ya huvushaji rika yaani kuingia katika uanamke na ndoa;
- (f) Ngariba huitumia kama chanzo cha kujipatia kipato ambapo wale wanaokeketwa hulipia gharama za kukeketwa. Kwa upande wa wazazi hupata kipato kupitia mahari ambazo huzipata mara wanapowaozesha binti zao waliokeketwa;
- (g) Kurahisisha tendo la kujifungua: (hoja hii imejengwa juu ya imani kwamba kukeketwa humfanya mwanamke ajifungue pasipo kuwa na matatizo na hasa uwezekano wa kufanyiwa upasuaji;
- (h) Kuwadhibiti waume zao;
- (i) Kuzuia vifo vya ghafla (kinembe kinaaminiwa kuwa ni sumu kwa wanaume) na kuendeleza utawala wa wanaume juu ya wanawake; na

Aina ya ukeketaji ambayo kwa kawaida hufanywa nchini Tanzania ni ile ya kwanza inayohusisha kukata kinembe⁹ na kuchanja sehemu ya nje ya kinembe (aina ya pili ya ukeketaji)¹⁰ Aina hii ya ukeketaji inafanya asilimia 81% ya ukeketaji. Aina ya tatu ya ukeketaji ambayo hujulikana kwa Kiingereza kama *infibulation*¹¹ na aina ya nne¹² ya ukeketaji zina asilimia 7% na 3% ya kila moja katika vitendo vya ukeketaji vinavyofanyika¹³. Aina ya kwanza na ya pili ya ukeketaji hufanywa kwa kiasi kikubwa miongoni mwa jamii za Wamasai, Wabarbaig, Wairaq na Wagogo. Aina ya tatu ya ukeketaji hufanywa zaidi katika jamii za wahamiaji kutoka Somalia na miongoni mwa jamii zenye asili ya Kinubi zinazopatikana katika Mikoa ya Kilimanjaro na Arusha¹⁴

1.5 SABABU ZA KUANDAA MKAKATI

Kuandaliwa kwa mkakati huu kumezingatia dhana kwamba ukeketaji ni mila kandamizi na ni miongoni mwa aina za ukatili wa kijinsia ambao ni lazima utokomezwe. Ukeketaji una madhara ya muda mrefu na mfupi kwa wasichana na wanawake. Mojawapo ya athari za ukeketaji kwa wanawake na wasichana ni kupoteza damu nyingi na kupata maumivu makali mara baada ya kukeketwa. Ukeketaji unahusisha ukataji wa kinembe ambao unaweza kupelekea kukata mishipa mingine ya damu au kukata sehemu ya mwisho ya neva na kusababisha mkeketwaji kuvuja damu nyingi, kupata maumivu makali na ya muda mrefu. Aidha, huweza kusababisha kupata maambukizi na kuzirai. Madhara mengine ni kuvimba sehemu za siri za uzazi, matatizo ya kukojoa, kuharibu mfumo wa kawaida wa kupona pamoja na matatizo ya kisaikolojia.

---

⁹ Kitendo cha ukeketaji ambapo kinembe na wakati mwingine ngozi yake tu ya juu huondolewa nusu yake yote.

¹⁰ Kitendo cha ukeketaji ambapo kisimi na labia kubwa vinaondolewa vyote au nusu yake kwa kuchanja au pasipo kuchanja labia kubwa

¹¹ Kitendo cha ukeketaji ambapo midomo ya uke hufanywa finyu kwa kutengeneza kifuniko. Kifuniko hiki hutengenezwa kwa kukata na kufunika sehemu ya nje ya uke kwa kutoa kisimi au sehemu ya ndani ya uke.

¹² Kitendo cha ukeketaji kinachohusisha kukichoma kinembe kwa ncha kali au kukiunguza ikiwa ni pamoja na maeneo yanayokizunguka au kukata mishipa ya uke na kuweka katika uke vitu vyenye kuwasha au mitishamba ndani ya uke.

¹³ Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (Tanzania Bara). Wizara ya Afya (Zanzibar) Shirika la Takwimu Tanzania (Ofisi ya Mtakwimu Mkuu na Serikali ICF 2016, Taarifa ya Utafiti wa Afya ya Uzazi na Mtoto na Viashiria vya Malaria Tanzania 2015/16, Dar es Salaam, Tanzania, Rockville, Maryland, USA, uk 359

¹⁴ [http://www.ahrlj.up.ac.za/table of contents 140-issues/volume-13-no-2-2013](http://www.ahrlj.up.ac.za/table%20of%20contents%20140-issues/volume-13-no-2-2013)

Madhara mengine ambayo yanatokana na aina ya kwanza, ya pili na ya tatu ya ukeketaji ni ya muda mrefu. Sehemu za mwishoni za neva ambazo hazikufungwa vizuri au zile ambazo hazijafunikwa na ngozi yake zitokanazo na mishipa kuharibika au kuwa na makovu, zinaweza kusababisha mtu kuwa na maumivu ya muda mrefu, maambukizi sugu ya sehemu za siri za uzazi yanaweza kusababisha kuwa na maumivu sugu, kutokwa usaha ukeni na kuwashwa. Maambukizi sugu ya njia ya uzazi yanaweza kusababisha maumivu sugu ya mgongo au nyonga. Kama maambukizi katika njia ya mkojo hayakutibika, yanaweza kupelekea kushindwa kufanya kazi kwa figo, kuwa na sumu katika damu na kupelekea kifo. Kuziba kwa mfuko wa mkojo na maambukizi yenye kujirudia ya njia ya mkojo yanaweza kusababisha kupata mkojo kunakoambatana na maumivu ya kujirudia. Kuziba kwa mlango wa uke kunaweza kupelekea kuwa na maumivu makali wakati wa hedhi, hedhi zisizo na mpangilio unaoeleweka na kuwa na ugumu kupitisha damu inayotokana na hedhi, hasa kwa wanawake waliokeketwa kwa aina ya tatu ya ukeketaji. Kutoa, au kuharibu sehemu yoyote nje katika sehemu za uzazi za mwanamke na hasa kinembe, huweza kumuathiri mwanamke na kumfanya asifurahie kitendo cha kujamiiana na hivyo kusababisha matatizo makubwa ya kingono. Matatizo haya ya kingono ni pamoja na kupungua sana kwa hamu ya kufanya mapenzi, maumivu wakati wa kufanya mapenzi, maumivu au shida kwenye uke kupokea uume wakati wa kujamiiana, kupungua kwa ute au majimaji wakati wa kujamiiana, kutofika kileleni. Madhara mengine ya muda mrefu ni pamoja na matatizo ya uzazi, fistula ya uzazi, matatizo kabla na baada ya kujifungua, ndoa za utotoni na kukiukwa kwa haki za wasichana za kupata elimu na fursa za maendeleo.

Mkakati huu umeandaliwa kuchochea kasi na kuongeza jitihada za kutokomeza ukeketaji kwa ushirikiano kati ya Serikali na Wadau wa Maendeleo. Kwa sasa Ngariba wanatumia mbinu nyingine ya kukeketa watoto wachanga ili kukwepa hatua za kisheria kuchukuliwa dhidi yao. Kwa sababu hiyo, mkakati maalum unahitajika kushughulikia changamoto hii ili kulinda haki za watoto wachanga ikiwa ni pamoja na kuwashirikisha wadau wengine kama watoa huduma za afya, familia na kuhamasisha uvushaji rika bila ukeketaji kwa wasichana ambao wanahitaji huduma hizo. Pamoja na ushirikishwaji wa wadau bado kuna haja ya kuandaa na kusambaza taarifa muhimu zinazolenga kuleta mabadiliko ya kimtazamo na kifikra kwa kila kundi wakiwemo wasichana, wanawake, familia na jamii. Pia, utoaji wa huduma za msingi kwa

waathirika wa vitendo vya ukeketaji zikiwemo huduma za msaada na rufaa kwa wahitaji zinahitajika kwa kiwango kikubwa. Kwa hiyo, Mkakati huu ni muhimu kwa ajili ya kuongeza umakini katika kushughulikia ukeketaji, kuimarisha uratibu wa wadau na kuunganisha jitihada za wadau kwa ajili ya ufanisi ili hatimaye kupunguza kiwango cha ukeketaji nchini.

1.6 MAANDALIZI YA MKAKATI

Mkakati wa Kitaifa wa Kutokomeza Ukeketaji nchini uliandaliwa kwa kushirikisha wadau mbalimbali katika ngazi tofauti ikiwa ni pamoja na mikutano ya wazi, majadiliano katika vikundi na mahojiano ya mtu mmoja mmoja. Katika ngazi ya Kitaifa, mashauriano yalifanyika kupitia wajumbe 10 wa Kamati Elekezi ya MTAKUWWA ambao walitoka Ofisi ya Rais-Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Wizara ya Katiba na Sheria, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Wizara ya Madini, Wizara ya Maji na Umwagiliaji, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji. Wadau wengine ni pamoja na: Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Tume ya Kurekebisha Sheria na Wadau wa Maendeleo wakiwemo Shirika la Umoja wa Mataifa la Idadi ya Watu, Shirika la Umoja wa Mataifa linaloshughulikia masuala ya Wanawake, Shirika la Umoja wa Mataifa la Watoto Duniani, Shirika la Umoja wa Mataifa la Uchumi, Utamaduni na Mambo ya Kijamii, Shirika la Afya Duniani, Uwakilishi wa Tume ya Ulaya kwa Tanzania na Jumuiya ya Afrika Mashariki, Idara ya Uingereza ya Mambo ya Nje na Maendeleo ya Kimataifa na Shirika la Plan International.

Maoni mbalimbali yalikusanywa kutoka kwa wadau wa kutokomeza ukeketaji ambao ni pamoja na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Asasi za Kiraia (AZAKI) zinazofanya shughuli zake katika Mikoa tisa yenye kiwango cha juu cha vitendo vya ukeketaji. Mikoa hiyo ni Arusha, Kilimanjaro, Manyara, Dodoma, Mara, Singida, Iringa, Morogoro na Tanga. Wadau kutoka Mkoa wa Tabora walitoa maelezo ya namna walivyoweza kudhibiti vitendo vya ukeketaji na kuwa miongoni mwa mikoa yenye kiwango cha chini katika vitendo vya ukeketaji kwa asilimia 0.6. Wadau hao ni pamoja na Maafisa kutoka Mamlaka za Serikali za Mitaa, wawakilishi wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali na Vikundi vya Kijamii. Aidha, maoni yalikusanywa kutoka kwa wajumbe wa Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto katika baadhi ya Mikoa na

Halmashauri, wajumbe wa Mabaraza ya Watoto, wawakilishi wa vikundi katika shule za Msingi na Sekondari, watu maarufu, viongozi wa kimila, ngariba, wakunga wa jadi na waendesha *bodaboda*¹⁵ kutoka katika Wilaya zilizochaguliwa katika Mikoa ya Manyara, Morogoro na Singida. Baadhi ya wadau waliotoa maoni wakiwemo wajumbe wa Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto, wajumbe wa mabaraza ya watoto, wanachama wa vilabu katika shule za Msingi na Sekondari walikuwa waathirika wa ukeketaji.

Mashauriano haya yalichangia kuonesha hali halisi ya ukeketaji ilivyo nchini na katika baadhi ya jamii, mafanikio, changamoto na mapungufu ya afua zilizokwisha tekelezwa; mabadiliko tarajiwa pamoja na majukumu ambayo wadau hawa wanaweza kuyatekeleza katika siku sijazo ili kupunguza vitendo vya ukeketaji. Maoni, takwimu na taarifa zilizokusanywa kutoka katika mashauriano, mapitio ya maandishi na kumbukumbu mbalimbali na kufanyiwa uchambuzi pamoja na kuhakikiwa na hatimaye kutumika katika kuandaa mkakati huu. Jumla ya wadau 288 (wanaume 160 na wanawake 128) walifikwa.

Jedwali Namba 2: Muhtasari wa Wadau waliotoa maoni

Kanda	Wanaume	Wanawake	Jumla
Kanda A Arusha, Kilimanjaro na Manyara	32	40	72
Kanda B Dodoma, Mara, Singida na Tabora	73	34	107
Kanda C Iringa, Morogoro na Tanga	45	32	77
Dar es Salaam Wakala mbalimbali	4	8	12
Dodoma Wizara za kisekta	6	8	14
Dar es Salaam Taasisi za Kiraia	0	6	6
Jumla Kuu	160	128	288

1.7 MUUNDO WA MKAKATI

Mkakati wa Taifa wa kupinga ukeketaji umegawanyika katika sura tano.

¹⁵ Pikipiki ambazo hutumika kama aina mojawapo ya usafiri wa Umma.

Sura ya Kwanza ni utangulizi ambayo inaelezea hali halisi ya ukeketaji, mchakato wa maandalizi, afua za kutokomeza ukeketaji zilizotekelezwa na wadau mbalimbali, mafanikio pamoja na changamoto. Aidha, sura pia inaelezea kuhusu jamii ambazo zinaendeleza utamaduni wa kukeketa nchini, wale ambao wanajihusisha na vitendo vya ukeketaji, sababu za watu kujihusisha na vitendo hivi vya ukeketaji na madhara yake.

Sura ya Pili inaelezea jinsi kiunzi cha nadharia ya mabadiliko kitakavyosaidia kubadili mitazamo na tabia za jamii katika suala la ukeketaji. Aidha, sura hii inajadili kuwa nadharia hii imeandaliwa kwa kuzingatia sababu za kimazingira na mabadiliko ya kijamii pamoja na kujumuisha misingi inayoelezea tabia ya mabadiliko inayoongoza utekelezaji wa mkakati. Kwa kuzingatia muundo na nadharia hii, mkakati umeandaliwa ili kushughulikia sababu zinazopelekea vitendo vya ukeketaji kwa kuhusianisha na masuala ya wanawake, wasichana, familia, jamii na sera zinazozuia ukeketaji. Mkakati huu unasisitiza kuwa, kuenea kwa ukeketaji nchini kutapungua endapo masuala yaliyotajwa yatashughulikiwa kwa juhudi za pamoja.

Sura ya Tatu inafafanua malengo ya mkakati, hatua za kimkakati za kuyafikia malengo hayo na mfumo wa utekelezaji wa malengo hayo.

Sura ya Nne inatoa maelezo kuhusu namna ufuatiliaji na tathmini utakavyofanyika katika kipindi cha utekelezaji wa Mkakati. Aidha, mkakati huu ni sehemu ya utekelezaji wa Mpango kazi wa Kitaifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto wa mwaka 2017/18-2021/22

Sura ya Tano inatoa ufafanuzi juu ya makisio ya gharama za utekelezaji wa Mkakati kwa kipindi cha miaka mitatu. Gharama hizi zimewekwa kama mwongozo katika juhudi za wadau na serikali kukusanya raslimali ambazo zinahitajika kwa ajili ya utekelezaji wa Mkakati huu.

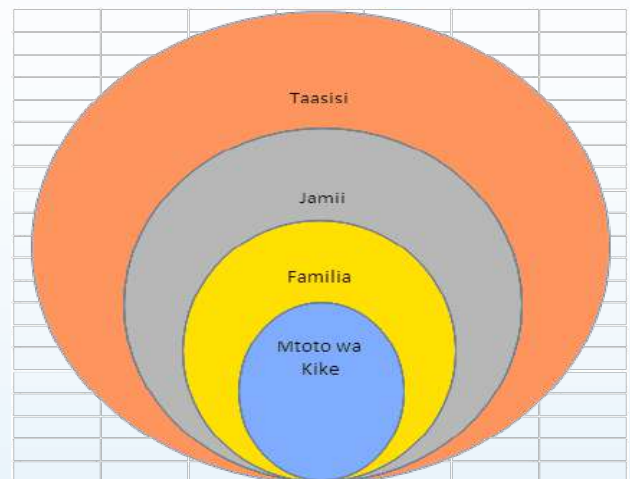
2.1 UTANGULIZI

Mawazo na mitazamo kuhusu ukeketaji yaliyomo kwenye Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketeji na Mpango wa Utekelezaji yameelekezwa vema kwa kutumia kiunzi cha nadharia ya mabadiliko ya jamii (tazama Mchoro Na. 1 hapo chini). Nadharia hii imejikita katika kuangalia uhusiano mtambuka uliopo baina ya mtu binafsi, mtu na mtu, jamii na mifumo ya kitaasisi iliyopo kwenye jamii inayojihusisha na vitendo vya ukeketaji (kama ilivyowasilishwa katika Mchoro Na.1). Aidha, nadharia hii inawawezesha wadau ambao wanatekeleza masuala ya kuzuia ukeketaji waweze kufahamu sababu zinazowavutia na kuwasukuma baadhi ya wanajamii kujihusisha na vitendo vya ukeketaji katika ngazi ya kitaifa au kitaasisi hadi ngazi ya mtu binafsi akiwemo mtoto wa kike na mwanamke.

2.2 UKEKETAJI KATIKA HATUA TOFAUTI NA AFUA ZA KUTOKOMEZA

2.2.1 MSICHANA AU MWANAMKE

Msichana au mwanamke huathiriwa na sababu binafsi ambazo husababisha kuingia katika vitendo vya ukeketaji. Sababu hizo hujumuisha uwezo wa kuelewa, kujitambua taswira binafsi, kujithamini, jinsia, umri, kabila au jamii anayotoka, uwezo wa kiuchumi, hadhi ya kijamii, maadili, malengo na matarajio binafsi, kiwango cha elimu na uwezo wake katika kukabiliana na unyanyapaa. Mkakati wa kupinga ukeketaji katika ngazi hii utalenga kumwezesha msichana au mwanamke

Mchoro Na. 1: Nadharia ya Mfumo wa Mabadiliko ya kijamii

Kukataa kukeketwa kwa kuongeza viwango vyao vya uelewa kuhusu athari za kijamii na kiafya zinazosababishwa na ukeketaji. Utaaidia pia kumwezesha kutambua imani na mawazo potofu

na kumpa taarifa sahihi kuhusu athari za vitendo vya ukeketaji na njia wanazoweza kuzitumia katika kutoa taarifa za matukio ya ukeketaji yanayotokea katika jamii. Aidha, mkakati utaongeza kiwango chao cha udadisi na mashaka juu mitazamo ya jamii kwamba ukeketaji una faida na hivyo kuwaongezea uwezo na **ujasiri na kupinga** vitendo hivyo. Hivyo, wadau wa masuala ya ukeketaji watatumia mbinu ya **mawasiliano ya mabadiliko ya** kitabia kuleta mabadiliko miongoni mwa wanawake na wasichana. Kwa muktadha huo, Mawasiliano ya mabadiliko ya kitabia yatatumika kufikia idadi kubwa ya wanajamii kwa kutumia njia mbalimbali za mawasiliano ikiwemo mafunzo, majadiliano, mazungumzo na vipepelushi ili kuleta mabadiliko endelevu kwenye uelewa, mitazamo/imani na tabia katika ngazi ya mtu mmojammoja na jamii.

2.2.2 FAMILIA

Msichana au mwanamke ni sehemu ya familia; hivyo uwepo wake katika kifamilia hufanya iwe rahisi kwake kuingizwa katika mila ya ukeketaji. Hali hii inaleta shinikizo kwa familia na kuweka msukumo wa kuwakeketa wanawake au wasichana. Shinikizo hili linaweza kuwa katika muundo wa vitisho, kupewa laana, kupigwa, unyanyapaa, kutengwa, kubaguliwa na wakati mwingine kufukuzwa katika familia. Mkakati huu unalenga kuzisaidia familia za wasichana na wanawake kushinda shinikizo lolote la kijamii linalowekwa juu yao ili kufanyiwa ukeketaji. Kwa sababu hiyo, Mkakati huu unajielekeza katika kusaidia familia za wasichana na wanawake kukabiliana na shinikizo lolote la kijamii linaloelekezwa kwao. Vilevile utasaidia kukabiliana na shindikizo linalosababishwa na familia, makundi rika, ndugu na jamii kwa ujumla. Wadau wanatumia mbinu ya mawasiliano ya mabadiliko ya kitabia na mfumo wa mawasiliano ya mabadiliko ya kijamii kama mwongozo katika kufikia mabadiliko haya. Mbinu ya mawasiliano ya mabadiliko ya kijamii kwa muktadha wa mkakati huu itatumika kuishirikisha jamii katika mchakato shirikishi wa kuihamasisha jamii kwa njia ya kampeni za vyombo vya habari, usambazaji wa majarida yenye jumbe za mawasiliano, mazungumzo ya siri, umma na ya kijamii, midahalo na makubaliano ambayo yanaruhusu makundi ya watu au jamii kubadili tabia kwa kiwango kikubwa, kutokomeza mila na desturi zenye madhara kubadilisha mila na mifumo isiyo na usawa ndani ya kijamii.

2.2.3 JAMII

Familia inapata msukumo mkubwa kutoka kwa ndugu, marafiki, majirani na watu wengine kwenye kutoa maamuzi juu ya kutekeleza kitendo cha ukeketaji. Sehemu hii inaeleza sababu

zinazochangia wanawake na wasichana kuwa katika hatari ya kukeketwa. Sababu hizi ni pamoja na **mila** na **desturi** ambazo zinafanya ukeketaji kuwa ni **vitendo vinavyokubalika**; Ushawishi kuhusu kuachana na tamaduni hizi (kupitia viongozi wa mila, waganga wa jadi, wakunga wa jadi, ngariba, na wengine wenye kupenda kudumisha mila) na mazingira wezeshi yanayoweza kuwasaidia wasichana au wanawake kulindwa dhidi ya waarifu wa ukeketaji.

Mkakati huu unatoa unawaongoza wanajamii hususani viongozi wa kimila na ngariba ambao wanajukumu kubwa la kushawishi jamii katika kubadili mila zenye madhara na kuja na mila na desturi mpya zenye kukubali, kuheshimika na zenye kulinda haki za watoto wa kike na wanawake dhidi ya vitendo vya ukeketaji. Vilevile, Mkakati unaelekeza kushirikisha viongozi wa kimila, ngariba, na viongozi wa dini kama vinara wa mabadiliko katika kutokomeza vitendo vya ukeketaji pamoja na kufanikisha mazungumzo ambayo yanalenga kujenga muafaka, kutoa matamko na kutoa mwongozo wa kutokomeza ukeketaji kama tendo lisilofaa kwa jamii. Pia, viongozi hao watafanya kazi ya kuratibu na kushirikiana na mtu mmoja mmoja, familia na jamii zilizokwisha achana na kitendo hicho katika kupinga ukeketaji ili kufikia azma hii. Wadau wanaotekeleza mkakati huu watatumia mbinu ya mawasiliano ya mabadiliko ya kijamii kama mwongozo katika kufanikisha mabadiliko haya.

2.2.4 TAASISI

Sehemu na hatua pana zaidi ya nadharia ya mabadiliko ya tabia katika kupunguza vitendo vya ukeketaji ni taasisi¹⁶. Kupitia matumizi ya Sheria na uwepo wa mifumo ya ulinzi wa wanawake na wasichana ukeketaji unaweza kudhibitiwa. Mifumo hiyo inahusisha Serikali na Wadau kama vile Mashirika Yasiyo ya Serikali na wadau wa maendeleo ambao wanaandaa Sera, Sheria, miongozo na programu mbalimbali za kuzuia na kushughulikia kesi za ukeketaji. Mkakati huu unalenga kuimarisha mifumo iliyopo ya ulinzi wa wanawake na wasichana kufikia viwango vya kimataifa na kikanda na kimataifa pamoja na kuongeza nguvu katika usimamizi wa sheria, sera, miongozo na programu zilizoanzishwa kwa lengo la kuwalinda wanawake na wasichana dhidi ya ukatili pamoja na ukeketaji. Baadhi ya mifumo hiyo ni pamoja na Dawati la Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi na Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto. Wadau watakaotekeleza mkakati huu watatumia mbinu mchanganyiko za kuhamasisha jamii pamoja na ushawishi kama

---

¹⁶ Katika muktadha huu, Taasisi hazimaanishi Mashirika yenye kuonekana kimajengo na mifumo inayotoa huduma (kama vile elimu na afya) bali pia uwepo wa sera, sheria, kanuni na miundo ya kiprogramu ambayo inaunda maono na utendaji kazi wa Taasisi.

zana za kufikia mabadiliko tarajiwa. Ni muhimu kutekeleza afua za kutokomeza ukeketaji kupitia ngazi zote za nadharia ya mabadiliko ya tabia kwa pamoja ili kuleta ufanisi kwa sababu hii itasaidia kuleta mabadiliko ya kudumu kuliko kutekeleza afua katika kila ngazi.

2.3 KANUNI ZA MSINGI KATIKA UTEKELEZAJI WA MKAKATI

Kanuni katika mkakati huu zinaelekeza serikali na wadau wanaohusika katika kutokomeza vitendo vya ukeketaji hatua za kufuata kabla ya vitendo vya ukeketaji havijatokea au baada ya kutokea na hatua za kuchukua wakati wa kutoa huduma kwa waathirika wa vitendo hivyo.

Kanuni ya 1: “Usimdhuru Yeyote”

Serikali na wadau watatakiwa kuchukua tahadhari ya kutomdhuru mtoto au mwanamke wakati wanashughulikia mashauri yao yanayohusu ukeketaji. Badala yake wanatakiwa kukabiliana na matukio ya ukeketaji kwa ujumla wake wakilenga watoto wa kike, wanawake, familia na jamii. Wadau hao watatakiwa kufanya kazi wakilenga kuzuia na kuwakinga wanawake na watoto wa kike dhidi ya ukeketaji kwa kutumia mikakati inayofaa ili kuepuka matokeo yoyote hasi ambayo yanaweza kujitokeza katika kupigania haki na ustawi wa kundi hili.

Kanuni ya 2 – Tumia Ukweli wa Kibaiolojia

Kushawishi mabadiliko ya mila na desturi yenye madhara katika jamii. Serikali na wadau wanapaswa kutumia na kuhimiza matumizi ya ukweli wa kibaiolojia kuhusu ukeketaji ili jamii iweze kupata uelewa sahihi kuhusu madhara yake.

Kanuni ya 3 – Haki za Binadamu Katika Maendeleo

Serikali na wadau wengine watapaswa kuzingatia haki za wanawake na watoto wa kike kama zifuatazo:

- (i) ***Haki ya upatikanaji wa huduma bora za afya:*** Binadamu wote wana haki ya kupata viwango bora vya huduma za afya ya mwili na akili¹⁷. Hata hivyo, vitendo vya ukeketaji kwa wanawake na wasichana vinachangia kuwazuia wasiwe na haki hiyo katika jamii.
- (ii) ***Haki ya kuishi na kuwa timilifu kimwili:*** Haki hii inajumuisha kuwaepusha na vitendo vya ukatili ikiwa ni pamoja na mateso, unyanyasaji na vitendo vya aina yoyote

---

¹⁷ Mkataba wa kimataifa juu ya haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni (1966) kifungu cha 12 na Mkataba wa Kimataifa wa haki za mtoto (1990) kifungu cha 24

vinavyomshushia hadhi na utu binadamu.¹⁸ Kinyume na haki hii, ukeketaji unaweza kusababisha madhara makubwa ya kimwili na kiakili ambayo wakati mwingine husababisha kifo. Hivyo, ukeketaji hukosesha wanawake na watoto wa kike kupata haki ya kuthaminiwa utu wao, haki ya kuwa huru dhidi ya vitendo vya ukatili pamoja na haki ya kuishi.

(iii) ***Kuwa na ulinzi dhidi ya vitendo vya ukatili, mateso, udhalilishaji na unyanyasaji:***¹⁹

Ukeketaji husababisha mateso kwa wanawake na wasichana kutokana na matumizi ya vifaa visivyo na usafi, mazingira hatarishi na bila ya ridhaa ya mhusika.

(iv) ***Haki ya usawa na kutobaguliwa kwa misingi ya jinsi:***²⁰ Ukeketaji hudumisha imani ya kibaguzi kuhusu uhalali wa wanawake na watoto wa kike kushika nafasi ya chini. Aidha, inafaa katika fasili ya ubaguzi dhidi ya wanawake hivyo kuthibitisha tena imani za mfumo dume na tamaduni mbalimbali zinazowakandamiza wanawake na watoto wa kike.

(v) ***Haki za mtoto:*** Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Mtoto unatambua wajibu wa wazazi na familia katika kufanya maamuzi kwa niaba ya watoto, lakini unaweka jukumu la mwisho la kulinda haki za mtoto katika mikono ya Serikali²¹. Ukeketaji unatambulika kama ukiukwaji wa maslahi mapana ya mtoto na ukiukwaji wa haki za mtoto. Tamko hili pia linazipa mamlaka za Serikali kukomesha vitendo vya kimila vyenye kuathiri afya ya mtoto²².

Kutokana na kanuni hizi viwango vya kimataifa vya haki za binadamu, mkakati huu unaelekeza kwamba ukeketaji ni ukiukwaji mkubwa wa haki za wanawake na wasichana, hivyo basi utekelezaji wake utaelekezwa katika kuhimiza utoaji wa haki na ulinzi kwa watoto wa kike na wanawake. Aidha, mkakati unazitambua familia, jamii, serikali na taasisi zake, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kama taasisi zenye wajibu wa kuzuia na kulinda haki za wanawake na watoto wa kike.

---

¹⁸ Mkataba wa kimataifa juu ya haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni (1966) kifungu cha 6 na Mkataba wa Kimataifa wa haki za mtoto (1990) kifungu cha 6

¹⁹ Mkataba wa kimataifa juu ya haki za kisiasa na kijamii (1966) kifungu cha 7

²⁰ Mkataba wa kimataifa juu ya haki za kisiasa na kijamii (1966) kifungu cha 2

²¹ Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Watoto (1990) kifungu cha 5

²² Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Watoto (1990) kifungu cha 24

Kanuni ya 4-Uwezeshaji wa Wasichana na Wanawake

Mkakati utashikamana na wanawake na wasichana ambao ni waathirika wa ukeketaji na wale walio katika hatari ya kukeketwa. Aidha, utaunga naunga mkono jitihada za kudai na kulinda haki za Wanawake na Watoto ikiwemo haki ya kupewa habari, uwezo wa kutumia taarifa zilizotolewa, kuomba msaada na kupata huduma wezeshi. Hali kadhalika utatuzi wa haki zao zinapokiukwa kwa ajili ya kufikia malengo yao kamili kama binadamu.

Kanuni ya 5 - Menejimenti iliyojikita katika Matokeo

Mkakati utajikita zaidi katika upatikanaji wa matokeo au mabadiliko yanayopimika kama kiashiria cha msingi katika kupunguza vitendo vya ukeketaji nchini. Utekelezaji wa mkakati utajikita katika ufuatiliaji wa matokeo yatakayopatikana kwa kutumia viashiria stahiki; ukibainisha na kudhibiti vihatarishi kwa kuzingatia matokeo tarajiwa na raslimali zinazohitajika. Aidha, kuongeza maarifa kutokana na kujifunza mambo mbalimbali na kuyajumuisha katika maamuziikiwa ni pamoja na kuonesha mafanikio katika mapambano dhidi ya ukeketaji.

Kanuni ya 6 – Kufanya kazi kwa Ubia

Serikali itatekeleza mkakati huu kwa kushirikiana na wadau wengine wa maendeleo ili kupata matokeo chanya katika kutokomeza ukeketaji, kuunganisha nguvu na wadau wanaotoa mbinu jazilizi; kutumia mbinu za kiprogramu zenye viwango vikubwa na/au ambao wanajukumu la kutimiza haki ili kuzuia ukeketaji usifanyike kupitia mabadiliko ya sera, utekelezaji na utoaji wa huduma kwa waathirika, manusura na familia zao.

Kanuni ya 7 – UShirikishaji wa wadau

Mkakati huu unatambua kuwa jamii inao uwezo wa kubadilika na katika muktadha huu wanaweza kutumika kuleta mabadiliko chanya katika harakati za kutokomeza ukeketaji. Mbinu hii inahimiza ushiriki wa wadau katika ngazi zote za jamii na kubuni mbinu tofauti za kutokomeza ukeketaji kwa lengo la kujenga dhana ya umiliki wa michakato wa kuleta mabadiliko. Mkakati huu unalenga kujenga ushirikiano wa mtu mmojammoja, familia, watu wenye ushawishi katika jamii, wadau wa kutokomeza ukeketaji na serikali katika kushughulikia suala la ukeketaji.

Kanuni ya 8- Nadharia ya Mabadiliko ya Kitabia

Mkakati huu unatambua kuwa ukeketaji hufanyika katika mazingira ambayo mila na desturi za jamii husika zinakumbatia suala hili. Hiyo basi maamuzi ya kutokomeza au kutotokomeza ukeketaji katika jamii yanatokana na namna ambavyo unashirikisha wadau wengine katika jamii husika. Mkakati unalenga kubadilisha tabia ya mtu binafsi na jamii na kufuatili jinsia mabadiliko yanatokea kwa mtu huyo na katika jamii. Kwa ujumla mkakati unatambua kuwa baadhi ya watu, kama vile watoto na wanawake, hawana uwezo wa kuleta mabadiliko katika kutokomeza vitendo vya ukeketaji hivyo, utawalenga makundi yenye nguvu katika jamii ili yaweze kushughulikia suala hili kwa kuwahusisha watoto wa kike, wanawake, familia na jamii ili wabadilike kitabia.

3.1 UTANGULIZI

Serikali kwa kushirikiana na wadau itatumia mbinu ya kisayansi na zenye mpangilio mzuri katika kuhamasisha mabadiliko yanayopimika ya kitabia na kijamii ambayo yatawezesha kupunguza vitendo vya ukeketaji nchini. Mbinu hiyo itahusisha watoto, familia, jamii na watoa maamuzi katika ngazi ya Taifa, Mkoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa katika kutetea na kulinda haki za wasichana na wanawake.

3.2 DIRA, DHIMA NA MALENGO YA MKAKATI**3.2.1 DIRA**

Kuwa na jamii ambayo wanawake na watoto wa kike wataishi bila kufanyiwa vitendo vya ukeketaji.

3.2.2 DHIMA

Kuwalinda wanawake na watoto wa kike dhidi ya vitendo vya ukeketaji, kutoa huduma kwa waathirika wa ukeketaji na kuchukua hatua za kisheria dhidi ya watu wanaoshiriki katika kutekeleza vitendo vya ukeketaji kwa kushirikisha wadau katika ngazi mbalimbali ndani ya jamii.

3.2.3 MALENGO**3.2.3.1 Lengo Kuu**

Kupunguza kiwango cha ukeketaji nchini kutoka asilimia 10 ya mwaka 2015/16 hadi asilimia 5 ifikapo mwaka 2024/25.

3.2.3.2 Malengo Mahsusi

- (i) Kuongeza idadi ya wasichana²³ na wanawake wanaokataa²⁴ kufanyiwa vitendo vya ukeketaji.

---

²³ Neno msichana lina maana ya watoto wa kike walio kati ya umri wa miaka 6-17. Watoto wakike walio na umri wa miaka 0-5 wanahesabika katika kipengele cha familia kwa vile hawawezi kufanya maamuzi ya kukimbia vitendo vya ukeketaji.

²⁴ Kukimbia kwa mujibu wa andiko hili, maana yake ni kufanya maamuzi sahihi ya kukataa na kujiepusha na vitendo vya ukeketaji.

- (ii) Kuongeza wigo wa upatikanaji wa huduma za msaada kwa waathirika wa ukeketaji.
- (iii) Kuongeza idadi ya misaada kwa familia zinazokataa kukeketa watoto wa kike.
- (iv) Kuongeza idadi ya watu katika jamii wanaopinga vitendo vya ukeketaji
- (v) Kuongeza idadi ya Ngariba waliobadili mtazamo kuhusu vitendo vya ukeketaji.
- (vi) Kuimarisha uratibu wa wadau wanaotekeleza afua za kutokomeza ukeketaji

3.3 MALENGO NA MIKAKATI YAKE

3.3.1 LENGU KUU

Lengo la Mkakati wa Kitatifa wa Kutokomeza Ukeketaji ni kupunguza vitendo vya ukeketaji nchini kutoka asilimia 10 ya mwaka 2015/16 hadi asilimia 5 ifikapo mwaka 2024/25. Lengo hili litafikiwa endapo: (1) Wasichana na wanawake watakataa vitendo vya ukeketaji (2) Msaada na huduma zitapatikana kwa waathirika wa ukeketaji kwa wakati, (3) Familia nyingi zitakataa kuwatoa watoto wao wa kike kwa ajili ya kukuketwa, (4) Jamii nyingi zitapinga na kukataa ukeketaji, (5) Ngariba wengi watakataa na kuacha vitendo vya ukeketaji na (6) Uratibu wa wadau katika kushughulikia masuala ya ukeketaji utaimarishwa. Sehemu zifuatazo zinaeleza kwa kina malengo mahususi kwa kila kundi la watekelezaji.

3.3.2 MALENGO MAHSUSI NA MIKAKATI YA UTEKELEZAJI

Lengo mahsusi namba 1: Kuongeza idadi ya wasichana na wanawake wanaokataa kufanyiwa vitendo vya ukeketaji

Miongoni mwa masuala yanayotakiwa kufanyika katika kupunguza vitendo vya ukeketaji ni wasichana na wanawake kusema “HAPANA”. Ili waweze kufanya uamuzi huo, wanahitaji kuwa na elimu sahihi juu ya haki zao, madhara ya ukeketaji na athari nza ukatili wa kijinsia. Vilevile, kuwa na uelewa kuhusu sera, sheria, kanuni na mifumo iliyoandaliwa kwa ajili ya kuwalinda dhidi ya ukeketaji na aina nyingine za ukatili wa kijinsia. Ili wasichana na wanawake waweze kuwa na uelewa juu ya mambo hayo, Serikali kwa kushirikiana na wadau itafanya yafuatayo: -

- (i) Kuongeza upatikanaji wa taarifa sahihi juu ya masuala yanayohusiana na ukeketaji;
- (ii) Kuimarisha uwezo wa wanawake na watoto katika kutoa taarifa ya matukio ya vitendo vya ukeketaji na uwezekano wa kutokea kwa vitendo hivyo; na

- (iii) Kutoa misaada na huduma mbalimbali kwa wasichana walio katika mazingira hatarishi na waathirika wa vitendo vya ukeketaji.

Mikakati: Serikali kwa kushirikiana na wadau itatumia mbinu ya kimkakati ya mawasiliano katika kuandaa jumbe zinazolenga kutokomeza ukeketaji. Hili litafanyika kwa kutumia njia mbalimbali za mawasiliano zinazofaa kufikisha taarifa sahihi na kufanikisha mabadiliko ya uelewa, mitazamo, imani na tabia kuhusu dhana nzima ya ukeketaji. Tafiti za mbalimbali zilizopo zitatumika kuelezea kiwango cha uelewa, kuhusiana na vitendo vya ukeketaji na tabia miongoni mwa watoto (wasichana na wavulana). Suala lingine la msingi linalofaa kushughulikiwa ni misukumo iliyopo katika jamii inayosababisha vitendo vya ukeketaji kuendelea. Kwa ujumla, familia, marafiki na makundi rika yana mchango mkubwa sana katika kuendeleza mila ya ukeketaji. Hivyo, Serikali kwa kushirikiana na wadau itashughulikia suala hili ili kubadili mitazamo ya jamii na hatimaye kupunguza ushiriki wao katika mila ya ukeketaji. Vilevile, Serikali itahakikisha kwamba kunakuwepo na nyumba salama na upatikanaji wa huduma za kijamii kwa wasichana waliopo katika mazingira hatari ya kukeketwa.

Lengo mahsusi namba 2: Kuongeza wigo wa upatikanaji wa huduma za msaada kwa waathirika wa vitendo vya ukeketaji

Wanawake na wasichana waliokeketwa wamepata madhara makubwa sana ya kiafya na kimwili. Kwa sababu hiyo, Serikali kwa kushirikiana na Wadau kupitia mkakati huu, itapaswa kuimarisha upatikanaji wa huduma za misaada kwa waathirika wa vitendo vya ukeketaji. Ili huduma hizo ziweze kuimarishwa, mambo yafuatayo yatapaswa kufanyika;

- (1) Kujumuisha masuala ya ukeketaji katika Mwogozo wa Utoaji Huduma kwa Waathirika wa Ukatili wa Kijinsia
- (2) Kuanzisha nyumba salama na huduma mbadala za malezi kama vile kuwa na mtu wa kuaminika au familia zinazoweza kuwatunza wasichana walio katika hatari ya kufanyiwa vitendo vya ukeketaji pamoja na kufanya upatanishi katika familia.
- (3) Kanuni ya Adhabu Namba 16 na Sheria ya Mtoto ya mwaka 2009 zijumuishe masuala ya ulinzi kwa wanawake na watoto wa kike pamoja na kutoa adhabu kali dhidi ya watu wanaotekeleza vitendo vya ukeketaji; na

(4) Dawati la Jinsia na Watoto lililopo katika vituo mbalimbali vya Polisi nchini linapaswa kutoa huduma kwa waathirika wa ukatili. Vilevile linapaswa kukusanya na kutunza taarifa zinazohusu mashauri ya ukeketaji kwa ajili ya hatua za kisheria na mabadiliko ya kisera.

Mikakati: Serikali kwa kushirikiana na wadau itajumuisha afua za kuzuia na utoaji wa huduma kwa waathirika wa ukeketaji katika utoaji wa huduma za afya kwa mujibu wa miongozo ya Taifa ya kuzuia ukatili wa kijinsia; Kuwezesha kuanzishwa kwa nyumba salama na huduma mbadala za malezi kwa kuandaa mazingira au makazi salama na huduma mbadala kama vile kuwa na mipango ya kuwa na mtu wa kuaminika au familia zinazoweza kuwatunza wasichana walio katika hatari ya kukumbwa na vitendo vya ukeketaji; kufanya upatanishi katika familia; Kuimarisha Dawati la Jinsia na Watoto (DPJW) ili liweze kutoa huduma za kitaalam katika kuwashughulikia ipasavyo matatizo yawaathirika wa vitendo vya ukeketaji na kukusanya takwimu zinazohusiana na mashauri ya vitendo vya ukeketaji kwa ajili ya hatua za kisheria na marekebisha ya kisera.

Lengo mahsusi namba 3: Kuongeza idadi ya misaada kwa familia zinazokataa kukeketa watoto wa kike.

Miongoni mwa sababu zinazowafanya wasichana kufanyiwa vitendo vya ukeketaji ni shinikizo la familia na makundi rika. Kwa kuzingatia hilo, mkakati huu unalenga kuongeza idadi ya familia ambazo haziwashinikizi watoto wao (watoto wachanga wa kike, wasichana na wanawake) kufanyiwa vitendo vya ukeketaji. Vilevile familia hizi zinahitaji kuwa na uelewa kuhusu haki za mtoto, madhara ya ukatili ukiwemo ukeketaji, sera, sheria, kanuni na mifumo iliyoandaliwa kwa ajili ya kuwalinda. Ushahidi uliopo unaonesha kuwa ukeketaji sio suala linaloratibiwa kijamii wala kuamuriwa na watoa maamuzi wakubwa katika jamii bali ni maamuzi yaliyoko kwenye ngazi ya familia tofauti na ilivyokuwa ikifikiriwa hapo awali²⁵. Familia zilizobadilika na kuwalinda binti zao dhidi ya vitendo vya ukeketaji zina umuhimu mkubwa sana na ni mfano wa kuigwa na familia nyingine katika kufanya maamuzi ya kuwalinda binti zao dhidi ya ukeketaji. Ili kufikia azma hii, Serikali na wadau watapaswa kufanya yafuatayo: (1) Kuongeza upatikanaji wa taarifa sahihi kuhusu masuala yanayohusiana na

---

²⁵https://www.researchgate.net/publication/282162843_Female_genital_cutting_is_not_a_social_coordination_norm

ukeketaji (2) Kuongeza uwezo wa familia kuchukua hatua sahihi kuwakinga binti zao; na (3) Kuongeza uwezo wa familia kuhamasisha wanajamii wengine kuachana na vitendo vya ukeketaji.

Mikakati: Serikali kwa kushirikiana na wadau watatumia taarifa walizonazo kimkakati kwa ajili ya kuwasiliana, kutoa taarifa, kuelimisha na kuwasaidia mtu mmojammoja kwenye familia kuelewa haki za binadamu, masuala ya kijinsia na ukeketaji. Vilevile itawezesha jamii kufahamu sera, sheria, mikakati na mfumo wa ulinzi wa haki za wanawake na wasichana ili kuhamasisha na kuleta mabadiliko endelevu katika maarifa, mtazamo, imani na tabia za wanafamilia juu ya ukeketaji. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na wadau itawezesha kufanyika kwa majadiliano katika muhtadha wa ukeketaji kati ya Watoto (kama wenye kubeba haki) na wazazi (kama wenye kubeba wajibu) kwa lengo la kushirikiana kubadili mfumo wa kijamii, kulinda haki za watoto na kuwakinga dhidi ukeketaji.

Lengo mahsusi namba 4: Kuongeza idadi ya jamii zinazokataa vitendo vya ukeketaji

Shinikizo la jamii kwa wazazi na familia husababisha wasichana na wanawake kufanyiwa vitendo vya ukeketaji. Kutokana na hilo, jamii zinapaswa kuhamasishwa kuacha kutoa msukumo kwa familia na wazazi kwa ajili ya kuwashindikiza kukeketa watoto wao. Ili jamii ziache kuwalazimisha wazazi na familia kufanya vitendo vya ukeketaji kwa watot wanahitaji kupewa elimu kuhusu haki za watoto na wanawake, madhara ya vitendo vya ukeketaji, ukatili wa kijinsia, sera, sheria, kanuni na mifumo iliyoandaliwa kuwalinda wasichana na wanawake. Vilevile, wazazi na familia wanatakiwa kuachana na mitazamo na imani zinazodumisha ukeketaji. Katika kufanikisha hili, Serikali kwa kushirikiana na wadau itafanya yafuatayo: (1) Kuongeza upatikanaji wa taarifa sahihi kuhusu masuala ya ukeketaji (2) Kuongeza wigo wa majadiliano katika ngazi ya jamii itakayojadili jinsi ya kuwalinda wasichana na wanawake dhidi ya vitendo vya ukeketaji vyenye kukiuka haki zao (3) Kuongeza ushiriki wa jamii kwenye afua za kuzuia ukeketaji (4) Kuongeza juhudi za viongozi wa dini katika kuunga mkono na kuzungumza waziwazi kuhusu madhara ya ukeketaji kwa waumini wao; na (5) Kuongeza ushiriki na utayari wa viongozi wa kimila na ngariba ambao wanaunga mkono vitendo vya ukeketaji ili waache vitendo hivyo.

Mikakati: Serikali kwa kushirikiana na wadau itaoneza jitihada katika matumizi ya mbinu ya mawasiliano yenye ufanisi kuwafikia viongozi wa kimila, ngariba na viongozi wa dini kwa ajili ya kuleta mabadiliko mahususi na kwa pamoja. Mkakati huu unalenga kuongeza uelewa juu ya haki na sheria zinazohusu wasichana na wanawake, mila na tamaduni za jamii kuhusiana na ukeketaji, maendeleo na mabadiliko ya muktadha. kuleta mabadiliko ya tamaduni na mila ambazo zinadumisha vitendo vya ukeketaji; kuachana na vitendo vya ukeketaji, kuzingatia mila na tamaduni chanya; kubadilishana uzoefu na mafunzo mbalimbali kutoka kwenye jamii na namna ya kuachana na ukeketaji, mila na tamaduni hizo kwa kufuata na kuzingatia tamaduni na mila zisizo na madhara. Aidha, jamii zitasaidiwa kupata huduma kwa wasichana walio katika hatari ya kukeketwa na waathirika wa vitendo hivyo na kuwawezesha kutumia mifumo ya ulinzi wa haki hizo. Hali kadhalika jamii hizo zitawezeshwa kwa kupatiwa mifumo bora ya kutoa taarifa zozote zinazohusiana na masuala ya ukeketaji.

Lengo mahsusi namba 5: Kuongeza idadi ya Ngariba wanaokataa na kuacha vitendo vya ukeketaji

Vitendo vya ukeketaji haviwezi kufanyika kama hakuna Ngariba. Hivyo, kuongezeka kwa idadi ya Ngariba wanaokataa na kuachana na vitendo vya ukeketaji, kutachangia kutokomeza vitendo vya ukeketaji. Ili kufikia lengo la kuwa na idadi kubwa ya ngariba wanaoacha vitendo vya ukeketaji, mambo yafuatayo yanatakiwa kufanyika:

- (1) Idadi ya Ngariba na au wakunga wa jadi wanatakiwa kufahamu madhara ya ukeketaji, haki za binadamu, Sera zinazohusu haki za wasichana na wanawake, sheria na masuala ya kijinsia na hivyo kuwa vinara wa mabadiliko kwenye jamii zao.
- (2) Ngariba na wakunga wa jadi wanatakiwa kuwa na njia mbadala za kujipatia kipato badala ya kutegemea ukeketaji kama chanzo cha mapato.
- (3) Ngariba na wakunga wa jadi waliocha ukeketaji wanatakiwa kutoa ushuhuda dhidi ya ukeketaji na kuongea kwa uwazi ili kuhamasisha uvushaji rika bila kukeketa kwenye maeneo yao.

Mikakati: Serikali kwa kushirikiana na wadau watafanya yafuatayo;- Kutoa mafunzo kwa ngariba kuhusu madhara ya ukeketaji, haki za binadamu, sera, sheria, masuala ya jinsia na

kuwateua kuwa vinara wa mabadiliko kwenye jamii zao; kutoa mafunzo na msaada kwa wakunga wa jadi juu ya njia mbadala za kujipatia kipato; na kuwatia moyo ngariba na wakunga wa jadi waliobadilika ili waweze kutoa ushuhuda kuhusiana na madhara ya vitendo vya ukeketaji na kuzungumzia suala hilo kwa uwazi ili kuhamasisha uvushaji rika bila kukeketa kwenye maeneo yao.

Lengo mahsusi namba 6: Kuimarisha uratibu wa wadau wanaotekeleza afua za kutokomeza ukeketaji

Serikali inatambua uwepo wa wadau wanaoshiriki kutekeleza afua za kutokomeza ukeketaji nchini. Kwa kutambua hilo itaimarisha uratibu katika utekelezaji wa afua za kutokomeza ukeketaji kwa kufanya mambo yafuatayo; (1) Kuweka uratibu madhubuti na jumuishi wa wadau wanaopinga vitendo vya ukeketaji na afua zao kuanzia ngazi ya taifa hadi ngazi za chini (2) Kuimarisha ushirikiano na ubia na wadau wengine ili kupanua wigo na kutekeleza afua nyingi zaidi za kutokomeza ukeketaji kote nchini. (3) Kushirikiana na Wizara za kisekta kwa lengo la kuingiza masuala yanayohusu ukeketaji kwenye mipango na bajeti za wizara husika na kutoa kipaumbele katika mgawanyo wa raslimali kwa ajli ya kutekeleza programu zinazohusu kutokomeza ukeketaji. Ushirikiano huu wa kitaasisi utasaidia wasichana, wanawake, familia na jamii kuacha vitendo vya ukeketaji kupitia taarifa sahihi, ulinzi, huduma na msaada.

Mikakati: Serikali kwa kushirikiana na wadau itafanya yafuatayo; kuweka muundo wa kitaasisi na uratibu wa Mkakati wa Kitaifa wa Kutokomeza Ukeketaji ili uwezeshe wadau kushiriki vyema katika kutokomeza vitendo vya ukeketaji. Muundo wa kitaasisi na uratibu utaelekeza uongozi wa Serikali katika ngazi zote kuweka kipaumbele na kutimiza malengo ya mkakati sanjari na kupima matokeo ya muda mfupi na ya kati. Lengo la kufanya haya litakuwa ni (1) kuhakikisha uratibu wa wadau wanaotekeleza Mkakati wa Kutokomeza Ukeketaji unakuwa madhubuti na wenye ufanisi kuanzia ngazi ya Taifa hadi jamii. Kutoa taarifa juu ya afua za utekelezaji wa vitendo vya ukeketaji na maeneo yaliyofikiwa katika utekelezaji wa afua hizo (2) Kuzijengea uwezo taasisi zinazohusika ikiwemo Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto pamoja na Maafisa Maendeleo ya Jamii katika kushughulikia vitendo vya ukeketaji (3) Kuhakikisha uwepo wa uratibu madhubuti na kuunganisha mbinu zinazotumika kushughulikia masuala ya ukeketaji kwa wadau kuanzia ngazi za taifa hadi Vijiji na Mitaa ikiwa ni pamoja na

jamii zinazoishi mipakani. (4) Kushawishi maamuzi ya upatikanaji wa fedha kwa lengo la kushughulikia vitendo vya ukeketaji.

3.4 MUHTASARI WA MALENGO, MIKAKATI, MATOKEO YANAYOTARAJIWA, VIASHIRIA VYA KIUTENDAJI NA WAHUSIKA

Jedwali Namba 3. Muhtasari wa Malengo, Mikakati, Matokeo yanayotarajiwa, Viashiria vya Kiutendaji na Wahusika

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
1	Kuongeza idadi ya wasichana na wanawake wanaokataa kufanyiwa vitendo vya ukeketaji.	1.1	Kufanya kampeni kupitia vyombo vya habari (programu za radio, runinga, michezo ya kuigiza, habari fupifupi) kwa njia za kielektroniki na machapisho kuanzia ngazi za Taifa hadi ngazi ya jamii, kuwaelimisha, kuwaarifu na kuwawezesha wanawake na watoto kuhusu haki zao, jinsia, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, Sera, Sheria, na mifumo ya ulinzi	Watoto na Wanawake nchi nzima kupata elimu kuhusu haki, jinsia, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi Sheria, Sera, na mifumo ya mlinzi kupitia vyombo vya habari.	Idadi ya watoto na wanawake ambao wamefikwa	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST, Wadau wa Maendeleo na AZAKI

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		1.2	Kuandaa burudani zenye mafunzo (sanaa, michezo ya kuigiza na muziki kuhusu haki za wanawake na watoto, jinsia, ukeketaji, Sera, sheria, na mifumo ya ulinzi.	Watoto na Wanawake nchi nzima kupata elimu kuhusu haki, jinsia, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi Sheria, Sera na mifumo ya minzi kupitia vyombo vya habari.	Idadi ya watoto na wanawake waliopata elimu	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST, Wadau wa Maendeleo na Asasi za Kiraia
		1.3	Kuendesha mafunzo (kwa mfano warsha, semina, makambi, bonanza la michezo na midahalo) kwa watoto na wanawake kuhusu haki zao, jinsia, na madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, Sera Sheria na mifumo ya ulinzi,	Watoto na wanawake waliopata mafunzo juu ya haki zao, jinsia, na madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, sheria, sera husika, na mifumo ya ulinzi	Idadi ya watoto na wanawake waliopata mafunzo	, OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST, AZAKI na Wadau wa Maendeleo.

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		1.4	Kuandaa na kuchapisha taarifa rafiki za kuelimisha na kuhabarisha jamii juu ya haki za mtoto, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, sera, sheria, na mifumo ya ulinzi ya mtoto.	Kupatikana kwa taarifa rafiki za kuelimisha na kuhabarisha jamii juu ya haki za mtoto, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, sera, sheria, na mifumo ya ulinzi kwa mtoto.	Idadi ya machapisho na kuelimisha jamii	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST, Wadau wa Maendeleo.Asasi za Kiraia na
		1.5	Kufanya mapitio ya mitaala ya elimu (kuanzia ngazi ya chekechea hadi elimu ya juu) kwa kuingiza masuala ya ukeketaji	Mitaala iliyofanyiwa mapitio ambayo inajumuisha masuala ya ukeketaji	Idadi ya mitaala iliyofanyiwa mapitio na kujumuisha masuala ya ukeketaji	WMJJWM, WEST, Wadau wa Maendeleo na AZAKI
		1.6	Kuwajengea uwezo walimu ili waweze kutumia kufundishia mitaala iliyoingizwa masuala ya ukeketaji kuanzia ngazi ya chekechea hadi elimu ya juu	Kuwa na walimu wenye uwezo wa kufundisha mada za ukeketaji zilizo katika mihutasari ya mitaala iliyorekebishwa.	Idadi ya walimu waliopata mafunzo	TAMISEMI, WMJJWM, OR-WEST, Wadau wa Maendeleo na AZAKI

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		1.7	Kutoa mafunzo ya ulinzi wa mtoto kwa walimu ili waweze kuwalinda wasichana dhidi ya vitendo vya ukeketaji, kwa kufuatilia wanafunzi wanaohama na watoro shuleni kutokana na kufanyiwa ukeketaji.	Kuwa na walimu waliopata mafunzo ya kuwalinda wasichana dhidi ya vitendo vya ukeketaji. Walimu hao watakuwa na jukumu la kufuatilia wanafunzi wanaohama na watoro kutokana na kufanyiwa ukeketaji.	Idadi ya walimu waliopata mafunzo	OR-TAMISEMI WMJJWM, WEST, Wadau wa Maendeleo na AZAKI
		1.8	Kujengea uwezo wajumbe wa mabaraza ya watoto, vijana na klabu za watoto (klabu za ndani na nje ya shule) juu ya haki za watoto, ukeketaji na mfumo wa ulinzi na kuwezesha mabaraza hayo kutoa elimu kwa watoto wengine	wajumbe wa mabaraza ya watoto, vijana na klabu za watoto (klabu za ndani na nje ya shule) kupata uelewa kuhusu haki zao, ukeketaji na mfumo wa ulinzi na kuyawezesha mabaraza hayo kutoa elimu kwa watoto wengine	Idadi ya wajumbe wa mabaraza ya Watoto waliopata mafunzo	OR-TAMISEMI WMJJWM, WEST, Wadau wa Maendeleo na AZAKI
					Idadi ya Mabaraza ya Watoto yaliyofikiwa na elimu hiyo	

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
2	Kuongeza idadi ya huduma za misaada na mwitikio kwa waathirika wa vitendo vya ukeketaji.	2.1	Kuandaa vifaa (kit) vya mawasiliano kwa watoa huduma za afya katika kliniki za watoto wachanga ili kuwaarifu, kuwaelimisha wazazi juu ya elimu ya uzazi, haki za watoto na ukeketaji na baadaye kubadilisha mitizamo yao juu ya uketaji.	Kuwepo kwa vifaa (kit) vya mawasiliano kwa watoa huduma za afya katika kliniki za watoto wachanga ili kuwaarifu, kuwaelimisha wazazi juu ya elimu ya uzazi, haki za watoto na ukeketaji na baadaye kubadilisha mitizamo yao juu ya uketaji.	Idadi ya vifaa (kit) vya mawasiliano kwa watoa huduma za afya	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WA, WHMTH, WEST, na Wadau wa Maendeleo na AZAKI
		2.2	Kuhamasisha vituo vya kujifungulia kulinda akina mama ambao hawajakeketwa pamoja na watoto wakike dhidi ya kufanyiwa ukeketaji wakati wa kujifungua	Kuhamasishwa kwa vituo vya kujifungulia, kulinda akina mama ambao hawajakeketwa pamoja na watoto wakike dhidi ya kufanyiwa ukeketaji wakati wa kujifungua	Idadi ya watoto na wanawake wanaokeketwa katika vituo vya kujifungulia kupungua	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WFM, WA na Wadau wa Maendeleo na AZAKI
		2.3	Kuimarisha nyumba salama kwa wasichana waliokataa kukeketwa katika mikoa yenye	Kuimarishwa kwa nyumba salama kwa ajilia ya watoto waliokimbia ukeketaji	Idadi ya nyumba salama zilizoimarishwa	OR-TAMISEMI WMJJWM, WFM, na Wadau wa

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
			kiwango cha juu cha ukeketaji			Maendeleo na AZAKI
		2.4	Kutambua, kuandikisha na kutoa mafunzo kwa watu wanaoaminika ndani ya jamii kwa ajili ya kuwatambua wasichana walio katika hatari ya kukeketwa na kuimarisha familia zilipo ambazo zinaaminika. Pia kufanya upatanishi baina ya wazazi na watoto pamoja na kutoa huduma ya kisaikolojia na kijamii.	Kuwepo kwa orodha ya watu wanaoaminika ambao wamepata mafunzo ya kuhudumia Watoto walio katika hatari ya kukeketwa, kutambuliwa, kuandikisha na kupeva huduma ya upatanishi na mafunzo	Idadi ya watu wanaoaminika ambao wamepata mafunzo	OR-TAMISEMI WMJJWM, WFM, na Wadau wa Maendeleo na AZAKI
				Watu wa kuaminika kuwa na uwezo wa kufanya shughuli ya upatanishi baina ya wazazi na watoto pamoja na kutoa huduma ya kisaikolojia na kijamii	Idadi ya wasichana waliounganishwa na familia zao kutoka kwenye familia za watu wanaoaminika	

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		2.5	Kufanyia marekebisho kanuni ya adhabu na Sheria ya Mtoto ili kujumuisha na kuboresha hatua za ulinzi wa wanawake na wasichana ambao wanafanyiwa vitendo vya ukeketaji ikujumuisha utoaji wa adhabu kali kwa watu wanaoendeleza vitendo hivyo	Kanuni ya Adhabu na Sheria ya Mtoto iliyofanyiwa marekebisho ili kujumuisha ulinzi wa Watoto na wanawake na utoaji wa adhabu kali kwa watu wanaoendeleza vitendo vya ukeketaji	Idadi ya vifungu vya sheria vilivyofanyiwa marekebisho kwa ajili ya adhabu kwa watu wanaoendeleza vitendo vya ukeketaji ndani ya Kanuni ya adhabu na sheria ya mtoto iliyofanyiwa marekebisho.	WMJJWM, WMN, WHMTH, WKS, Jeshi la Polisi, Wadau wa Maendeleo na AZAKI
		2.6	Kuimarisha Dawati la Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi ili liweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa kutumia mbinu za kitaalamu	Uwepo wa Madawati ya Jinsia na Watoto katika vituo vya polisi nchi nzima ili liweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa kutumia mbinu za	Uwepo wa dawati la Jinsia katika vituo vya polisi na kuwepo kwa takwimu za	WMJJWM, WMN, WHMTH, WKS, Jeshi la Polisi, Wadau wa Maendeleo na

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
			katika kushughulikia masuala yanayohusu waathirika wa vitendo vya ukeketaji pamoja na kuandaa takwimu kuhusu waathirika wa ukeketaji kwa ajili ya marekebisho ya sera na sheria	kitaalamu katika kushughulikia masuala yanayohusu waathirika wa vitendo vya ukeketaji, Kuandaa takwimu kuhusu waathirika wa ukeketaji kwa ajili ya marekebisho ya sera na sharia pamoja na kuwepo kwa takwimu za matukio ya vitendo vya ukeketaji zilizounganishwa	matukio ya vitendo vya ukeketaji zilizounganishwa	AZAKI
3	Kuongeza idadi ya misaada kwa familia zinazokataa kuruhusu watoto wao kukeketwa.	3.1	Kuanzisha Ajenda ya malezi katika Mikoa 6 iliyo juu katika vitendo vya ukeketaji	Kuandaa mabingwa wa kupinga vitendo vya ukeketaji kwenye jamii	Idadi ya kampeni zilizofanyika	WMJJWM, WHMTH, WEST, WA Jeshi la Polisi, Wadau wa Maendeleo, AZAKI
				Mabingwa wa kupinga vitendo vya ukeketaji kupewa elimu	Idadi ya familia zilizopata habari kupitia vyombo vya habari	

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		3.2	Kuwajengea uwezo wazazi na walezi kuhusu malezi chanya	Wazazi kufundishwa kuhusu malezi chanya na kuunda vikundi vya malezi	Idadi ya wazazi/walezi waliopata elimu ya malezi chanya	OR- TAMISEMI, WMJJWM, WFM, AZAKI, na Wadau wa Maendeleo.
		3.3	Kusaidia familia kuanzisha miradi ya kuingiza kipato	Kutoa ujuzi wa ujasiliamali na utunzaji wa fedha kwa wazazi, walezi na ngariba.	Idadi ya vikundi vya malezi vilivyoundwa	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WFM, AZAKI na Wadau wa Maendeleo.

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		3.4	Kuwatambua na kuwaunganisha wasichana waliokataa kukeketwa na mafunzo ya ujuzi stadi katika maeneo yao	Utambuzi na kuwaunganisha watoto wakike na mafunzo ya ujuzi stadi.	Idadi ya wasichana na waliojiunga mafunzo ya ujuzi stadi	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST, AZAKI, Wadau wa Maendeleo, na Kamati MTAKUWWA
		3.5	Kuhamasisha na kusaidia mfano wa familia zinazopinga ukeketaji kwenye jamii	Familia zinazoaminika kupinga vitendo vya ukeketaji zinahamasika na kuwezesha	Idadi ya familia zinazoaminika kuwezesha	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, AZAKI, Wadau wa Maendeleo, Kamati za MTAKUWWA

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
4	Kuongeza idadi ya watu katika jamii zinazokataa vitendo vya ukeketaji	4.1	Kuzitambua (mapping) na kuzitangaza jamii zinazofanya vitendo vya ukeketaji	Kusambaza nyaraka za utambuzi wa jamii zinazofanya vitendo vya ukeketaji	Idadi ya jamii zinazofanya vitendo vya ukeketaji zilizotambuliwa na kutangazwa	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, AZAKI, Wadau wa Maendeleo na Kamati ya MTAKUWWA
		4.2	Kufanya midahalo ya Kijamii kwa kuhusisha viongozi wa kimila, kidini na watu mashuhuri kwa ajili ya kushawishi mabadiliko na mtazamo wa jamii	Kuwepo kwa midahalo ya kijamii kwa kuhusisha viongozi wa dini, kimila na watu mashuhuri kwa ajili ya kushawishi mabadiliko na mtazamo wa jamii	Idadi ya viongozi wa kimila, kidini na watu mashuhuri waliofikiwa kupitia midahalo na kampeni	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, AZAKI, Wadau wa Maendeleo na Kamati za MTAKUWWA
		4.3	Kuwatambua waganga wa kienyeji waliobadilika, watu maarufu, viongozi wa dini na viongozi wa kijamii ili kuunda kikosi kazi cha kutokomeza ukeketaji katika ngazi ya kijiji	Kuwepo kwa kikosi kazi cha kutokomeza ukeketaji katika ngazi ya jamii	Idadi ya waganga wa kienyeji, watu maarufu, viongozi wa dini na viongozi wa kijamii	OR -TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST, AZAKI, na Wadau wa Maendeleo.

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
					waliotambuliwa na kuunda kikosi kazi cha kutokomeza ukeketaji	
		4.4	Kufundisha waganga wa jadi, watu maarufu, viongozi wa dini, viongozi wa kijamii na wakunga wa jadi juu ya kupinga vitendo vya ukeketaji	Waganga wa jadi, watu maarufu, viongozi wa dini, viongozi wa jamii na wakunga wa jadi wameelimika juu ya kupinga vitendo vya ukeketaji	Idadi ya waganga wa jadi watu maarufu, viongozi wa dini, viongozi wa jamii watakaopata elimu juu ya kupinga vitendo vya ukeketaji	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH na AZAKI

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		4.5	Matamasha na mabonanza ya kuhamasisha na kuwaarifu watoto ndani na nje ya shule kuhusu kupinga vitendo vya ukeketaji	Kufanyika kwa matamasha na mabonanza ya kuhamasisha na kuwaarifu watoto ndani na nje ya shule kuhusu kupinga vitendo vya ukeketaji	Idadi ya matamasha mabonanza yaliofanyika	OR-TAMISEMI, WMJJWMWHMT H, Wadau wa Maendeleo na AZAKI
		4.6	Kuwahusisha watu waliobadilika na wenye ushawishi katika jamii ili waweze kutoa shuhuda dhidi ya ukeketaji ikiwa ni pamoja na unyanyapaa na kushawishi tohara mbadala na njia ya uvushaji rika bila ukeketaji.	Kuwepo kwa watu waliobadilika na wenye ushawishi katika jamii wanaotoa ushuhuda dhidi ya ukeketaji ikiwa ni pamoja na unyanyapaa na kushawishi tohara mbadala na njia ya uvushaji rika bila ukeketaji	Idadi ya watu wenye ushawishi ambao wamebadilika na kutumiwa katika kutoa shuhuda dhidi ya ukeketaji	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, na Wadau wa Maendeleo naAZAKI
5	Kuongeza idadi ya ngariba walioacha vitendo vya	5.1	Kuwajengea uwezo ngariba na wakunga wa jadi (TBAs) juu ya madhara ya ukeketaji	Ngariba na wakunga wa jadi waliopata mafunzo juu ya madhara ya ukeketaji, haki za binadamu, sera, sheria, masuala	Idadi ya ngariba na wakunga wa jadi waliopata mafunzo	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, AZAKI na Wadau wa

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
	ukeketaji			ya jinsia na kutumika kama vinara wa mabadiliko katika jamii.	Idadi ya ngariba walioacha kukeketa	Maendeleo.
		5.2	Kuwasaidia ngariba, wakunga wa jadi na waume wa ngariba kuanzisha miradi itakayo waingizia kipato	Ngariba, Wakunga wa Jadi na waume wa Ngariba kupewa mafunzo juu ya kuendesha shughuli zao za kujipatia kipato	Idadi ya Ngariba, Wakunga wa Jadi na waume wa Ngariba waliopata mafunzo	OR-TAMISEMI WMJJWM, WHMTH, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
		5.3	Kuwaunganisha ngariba na wakunga wa jadi waliobadilika kutoa ushuhuda dhidi ya vitendo vya ukeketaji na kuwa mabalozi	Ngariba na wakunga wa jadi waliobadilika kutoa ushuhuda dhidi ya vitendo vya ukeketaji na kuwa mabalozi	Idadi ya Ngariba na Wakunga wa jadi waliobadilika na kuwa mabalozi	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
		5.4	Kufanya ziara ya ufuatiliaji na ushauri kwenye miradi ya kuongeza kipato iliyoanzishwa na ngariba na wakunga wa jadi	Uwepo wa miradi ya kuongeza kipato iliyoanzishwa na ngariba na wakunga wa jadi waliobadilika.	Idadi ya Ngariba na Wakunga wa Jadi waliobadilika wenye miradi ya kipato	OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, AZAKI na Wadau wa Maendeleo.

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
6	Kuimarisha uratibu wa wadau wanaotekeleza afua za kutokomeza ukeketaji	6.1	Kuunganisha afua za kutokomeza ukeketaji kwa Wizara, Idara, Wakala, Mikoa na Serikali za mitaa	Uwepo wa afua za kutokomeza ukeketaji katika Wizara za Kisekta, Idara, Wakala na Mamlaka za Serikali za Mtaa.	Idadi ya afua za kutokomeza ukeketaji katika Wizara za Kisekta, Idara, Wakala na Mamlaka za Serikali za Mtaa.	OWM, OR-TAMISEMI, WMJJWM, WHMTH, WEST
		6.2	Kuanzisha na kuimarisha Kamati za Ulinzi wa Wanawake na watoto katika ngazi za Mamlaka za Serikali za Mtaa	Kamati za ulinzi wa wanawake na watoto yaliyoanzishwa na kuimarishwa katika ngazi zote za Serikali za Mitaa	Idadi ya Kamati za ulinzi wa wanawake watoto na Mabaraza ya watoto yaliyoanzishwa na kuimarishwa.	OR-TAMISEMI, OWM, WMJJWM, WHMTH, WEST, AZAKI na Wadau wa Maendeleo

NA	MALENGO	NA	MIKAKATI	MATOKEO TARAJIWA	VIASHIRIA VYA UTENDAJI	WAHUSIKA WAKUU
		6.3	Kuundwa na kuwezesha bodi ya uratibu Taifa kufatilia, kutathimini na kutoa taarifa ya afua za kutokomeza ukeketaji kwa kamati ya taifa ya ulinzi wa wanawake na watoto	Uwepo wa bodi ya uratibu wa Taifa kwa ajili ya kufatilia, kutathimini na kutoa taarifa ya afua za kutokomeza ukeketaji kwa kamati ya taifa ulinzi wa wanawake na watoto	Uwepo wa bodi ya uratibu wa Taifa na kuwezesha	OR-TAMISEMI, OWM, WMJJWM, WHMTH, WEST, AZAKI na Wadauwa Maendeleo.
		6.4	Kusaidia utafiti wa mara kwa mara na kwa wakati juu ya mwelekeo wa uchumi wa jamii na vitendo vya ukeketaji	Kuwezesha na kufanyika kwa utafiti wa vipindi	Idadi ya tafiti zilizowezeshwa na kufanyika	OR-TAMISEMI, OWM, WMJJWM, WMN, WKS, WEST, NBS, AZAKI na Wadau wa Maendeleo

3.5 MUUNDO WA KITAASISI NA URATIBU WA MKAKATI WA KUTOKOMEZA

UKEKETAJI

Muundo wa kitaasisi na Uratibu wa Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketaji na Mpango wa Utekelezaji utazingatia mfumo uliopo kwenye Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto (MTAKUWWA) kupitia Eneo Namba 2 la Mila ana Desturi. Muundo huo unaelekeza kuundwa kwa kamati zitakazosimamia na kuratibu mkakati kuanzia ngazi ya Taifa hadi Kijiji au Mtaa. Katika ngazi ya Taifa itakuwepo Kamati Elekezi na Kamati Tendaji. Ofisi ya Rais – TAMISEMI itasimamia na kuratibu utekelezaji wa Mkakati katika ngazi ya Mkoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa. Aidha, uratibu na usimamizi katika ngazi ya Mkoa, Halmashauri, Kata na Vijiji/Mtaa utakuwa chini ya Kamati za Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto kama ilivyoainishwa katika MTAKUWWA. Muundo umeainisha majukumu katika kila ngazi kama ifuatavyo:

Ngazi ya Taifa

- (i) **Kamati Elekezi** itakuwa chini ya Katibu Mkuu Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera na Uratibu) ambaye atakuwa Mwenyekiti na Katibu Mkuu wa Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum ambaye atakuwa Katibu. Kamati hiyo itakuwa na majukumu yafuatayo:
  - (a) Kutoa mwongozo wa Kisera na kuratibu utekelezaji wa Mkakati katika ngazi ya Taifa
  - (b) Kuhakisha utekelezaji wa Mkakati wa Kutokomeza Ukeketaji unaendana na Mikataba ya Kitaifa, Kikanda na Sera za kitaifa, Sheria na miongozo ya nchi
  - (c) Kuhakikisha kwamba Mkakati wa Kutokomeza Ukeketaji unajumuishwa katika mipango ya kisekta katika kutokomeza ukatili katika ngazi zote
  - (d) Kuhakikisha kwamba rasilimali fedha na watu zinatengwa kwa ajili ya utekelezaji wa Mkakati wa Kutokomeza Ukeketaji katika ngazi zote;
  - (e) Kusimamia na kutoa mwelekeo wa kufikia shabaha zilizowekwa katika mkakati;
- (ii) **Kamati Tendaji** itakuwa chini ya Katibu Mkuu Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum ambaye atakuwa Mwenyekiti na Mkurugenzi wa Idara ya Maendeleo ya Watoto atakuwa Katibu. Kamati hii itakuwa na majukumu yafuatayo:

- (a) Kusambaza Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketaji na Mpango wa Utekelezaji;
- (b) Kuratibu, kusimamia na kufuatilia utekelezaji wa Mkakati wa Kutokomeza Ukeketaji katika ngazi zote;
- (c) Kuratibu maandalizi ya mipango na mikakati kwa ajili ya utekelezaji wa Mkakati wa Kutokomeza Ukeketaji;
- (d) Kushawishi utengaji wa raslimali kwa ajili ya utekelezaji wa mkakati kwa kushirikisha wadau wa maendeleo na wadau wengine; na
- (e) Kuratibu upatikanaji wa taarifa za utekelezaji wa shughuli za kutokomeza ukeketaji toka Serikalini na kwa wadau wa maendeleo na kuiwasilisha kwa mamlaka mbalimbali

(iii) **Eneo la Utekelezaji Na. 2 (Mila na Desturi kwenye MTAKUWWA)** - Eneo hili litaongozwa na Mkurugenzi wa Maendeleo ya Jamii katika Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum. Eneo hili la utekelezaji litakuwa na majukumu yafuatayo:

- (a) Kuratibu upatikanaji wa taarifa za wadau wa utekelezaji wa Mkakati wa Ukeketaji katika ngazi mbalimbali;
- (b) Kuratibu wadau wanaotekeleza Mkakati na kuimarisha mawasiliano; na
- (c) Kusimamia utekelezaji wa Mkakati na kutoa ushauri wa kitaalamu.

(iv) Sekretarieti

Shughuli za kuratibu Mkakati wa Kutokomeza ukeketaji zitafulanywa na Sekretarieti itakayojumuisha maafisa wa Wizara za Kisekta, Wadau wa Maendeleo na wawakilishi wa Mashirika Yasiyo ya Serikali na itakuwa na majukumu yafuatayo;

- (a) Kuandaa taarifa zitakazowasilishwa kwenye kikao cha kamati tendaji na kamati elekezi;
- (b) Kuratibu ufuatiliaji wa pamoja na kufanya tathmini na utafiti unaohusiana na vitendo vya ukeketaji;
- (c) Kutoa ushauri wa kitaalam kwa kamati tendaji ya kitaifa kuhusu masuala ya ukeketaji;
- (d) Kuandaa miongozo kwa ajili ya kuwezesha utekelezaji wa mkakati wa kupinga ukeketaji katika ngazi zote; na
- (e) Kuratibu utekelezaji wa kila siku wa mkakati wa kupinga ukeketaji.

(v) Jukwaa la wadau wanaotekeleza afua za Ukeketaji

Jukwaa hili linahusisha Wadau kutoka sekta za serikali, Wadau wa Maendeleo na Mashirika Yasiyo ya Serikali na litakutana kila baada ya nusu mwaka na litakuwa na majukumu yafuatayo;

- a) Kubadilishana uzoefu kuhusu utekelezaji wa shughuli za ukeketaji nchini
- b) Kujadili changamoto na kubainisha afua zinazofaa kutatua changamoto hizo
- c) Kushauri kuhusu mbinu zinazofaa kutokmomeza ukeketaji
- d) Kuhamasisha upatikinaji wa resilimali kwa ajili ya utekelezaji wa mkakati

4.1 UTANGULIZI

Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketaji na Mpango wa Utekelezaji utatekelezwa na kuratibiwa sambamba na utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto (MTAKUWWA). Vivyo hivyo, ufuatiliaji na tathmini ya Mkakati itafanyika kwa usimamizi wa karibu wa Kamati za Ulinzi wa wanawake na watoto zilizo katika ngazi ya Kijiji au mtaa hadi ngazi ya Taifa. Uendeshaji wa Kamati hizi ni jukumu la Kamati Elekezi ya MTAKUWWA iliyo chini ya Mwenyekiti Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera na Uratibu). Kwa sababu hiyo, jukumu la kusimamia utekelezaji wa mpango wa ufuatiliaji na tathmini ya Mkakati huu litafanywa na Kamati Elekezi, Kamati Tendaji na Ofisi ya Rais TAMISEMI katika ngazi ya taifa na Kamati za MTAKUWWA ngazi ya Mikoa, Halmshauri, Kata na Mtaa/Vijiji katika ngazi ya utekelezaji.

4.2 MPANGO WA UFUATILIAJI NA TATHMINI

Jedwali namba 4 linaonyesha kwa kifupi matokeo tarajiwa ya utekelezaji wa mkakati wa kutokomeza ukeketaji nchini na matokeo haya yatafanywa ufuatiliaji na tathmini kwa kutumia viashiria vilivyowekwa. Takwimu za hali ya ukeketaji zitakusanywa mara moja mwaka 2020/21 kabla ya kuanza utekelezaji wa Mkakati (takwimu za msingi) kama sehemu ya Utafiti wa Afya ya Uzazi na Mtoto na Viashiria vya Malaria Tanzania. Takwimu na matokeo mengine zitakusanywa kabla ya kuanza utekelezaji ili kupata taarifa za msingi na taarifa kamili baadaye. Aidha, kutafanyika mapitio katikati ya kipindi cha utekelezaji wa Mkakati. Taarifa za msingi na taarifa za utafiti wa mwisho zitatumia maelezo rasmi ya kitaalamu na yasiyo rasmi.

JEDWALI NAMBA. 4: MPANGO WA UFUATILIAJI NA TATHMINI

Kiashiria	Taarifa Msingi		Lengo					Ukusanyaji na Uchambuzi wa Takwimu					Utoaji wa Taarifa	Washiriki
	Mwaka	Thamani	2	2	2	2	2	Chanzo cha Takwimu	Njia za ukusanyaji na uchambuzi wa takwimu	Taasisi Husika	Idadi	Njia ya kuthibitisha takwimu zilizokusanywa		
Kiwango cha kuenea kwa ukeketaji	2016	10		8	7	6	5	Jamii	Upimaji wa maelezo yaani wenye takwimu	Shirika la Taifa laTakwimu	Mara moja 2020/21		Mara moja 2020/21	WAMJJW OR-TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Wadau wa maendeleo
Idadi ya Wasichana wanawake wanaokataa kufanyiwa vitendo vya ukeketaji	2019							Wasichana na Wanawake katika jamii zinazofanya ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usio rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2024/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	Ripoti za mwanzo na mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	Ripoti za mwanzo na mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	OR-TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo
Idadi ya waathirika	2020							Waathirika au manusura	Maelezo ya upimaji rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili	Ripoti za mwanzo na mwisho	Ripoti za mwanzo na mwisho	OR-TAMISEMI,

Kiashiria	Taarifa Msingi		Lengo					Ukusanyaji na Uchambuzi wa Takwimu				Utoaji wa Taarifa	Washiriki
	Mwaka	Thamani	2	2	2	2	2	Chanzo cha Takwimu	Njia za ukusanyaji na uchambuzi wa takwimu	Taasisi Husika	Idadi	Njia ya kuthibitisha takwimu zilizokusanywa	
wa ukeketaji wanaopata msaada na huduma wanazohitaji								wa ukeketaji	na usio rasmi		2020/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	za mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo
Idadi ya familia zinazokataa kuwatoa binti zao ili wakeketwe	2020							Familia katika jamii zinazoendelea ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usio rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2020/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	Taarifa za awali na za mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	OR-TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo
Idadi ya jamii zinazokataa ukeketaji	2020							Familia zinazoendelea ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usio rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2020/25 Upimaji usio rasmi mara	Ripoti za mwanzo na za mwisho, mapitio ya mwaka mara	OR-TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo

Kiashiria	Taarifa Msingi		Lengo					Ukusanyaji na Uchambuzi wa Takwimu				Utoaji wa Taarifa	Washiriki
	Mwaka	Tha mani	2	2	2	2	2	Chanzo cha Takwimu	Njia za ukusanyaji na uchambuzi wa takwimu	Taasisi Husika	Idadi	Njia ya kuthibitisha takwimu zilizokusanywa	
											moja kwa kila mwaka	moja kila mwaka.	Washirika wa maendeleo
Idadi ya ngariba wanaokataa na kuacha vitendo vya ukeketaji	2020							ngariba katika jamii zinazoendelea vitendo vya ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usio rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2020/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	Ripoti za mwanzo na za mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	OR- TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo
idadi ya huduma zinazotolewa au bidhaa zinazozalishwa	2020							Wadau wanaotoko meza ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usio rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2020/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	Ripoti za mwanzo na za mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	OR- TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo

Kiashiria	Taarifa Msingi		Lengo					Ukusanyaji na Uchambuzi wa Takwimu					Utoaji wa Taarifa	Washiriki
	Mwaka	Thamani	2	2	2	2	2	Chanzo cha Takwimu	Njia za ukusanyaji na uchambuzi wa takwimu	Taasisi Husika	Idadi	Njia ya kuthibitisha takwimu zilizokusanywa		
Kiwango cha uelewa wa wadau wanaotoko meza ukeketaji kuhusu umuhimu wa ubia na ushirikiano wa pamoja	2020							Wadau wanaotoko meza ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usiorasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2020/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	Ripoti za mwanzo na mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	Ripoti za mwanzo na mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	OR-TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Washirika wa maendeleo
Idadi ya miongozo inayoandaliwa kwa ajili ya ushirikiano na ubia wa pamoja	2020							Wadau wanaotoko meza ukeketaji	Maelezo ya upimaji rasmi na usio rasmi	WMJJWM	Upimaji rasmi mara mbili 2020/25 Upimaji usio rasmi mara moja kwa kila mwaka	Ripoti za mwanzo na mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	Ripoti za mwanzo na mwisho, mapitio ya mwaka mara moja kila mwaka.	OR-TAMISEMI, WHMTH, WEST, Asasi za Kiraia, Wadau wa maendeleo

4.3 MAFUNZO

Serikali kwa kushirikiana na wadau wanaotekeleza Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketeji katika ngazi zote watafanya tathmini ili kubainisha mifano bora inayofaa kujifunza. Kwa utekelezaji wa moja kwa moja, tathmini yao italenga kuangalia nini wanafanya na nini mtazamo wa wadau ili kujifunza kipi kinafanya kazi vema katika kufanikisha utekelezaji wa mkakati huu ili uzoefu huo utumike sehemu nyingine. Kwa hiyo, Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum ihakikishe kwamba inaweka mazingira wezeshi kwa wadau kukutana kila robo, nusu na mara moja kwa mwaka ili kubadilishana uzoefu katika utekelezaji na mifano bora iliyoonekana wakati wa utekelezaji wa mkakati. Ajenda pana zaidi kulingana na mbinu zitaandaliwa wakati wa kupokea taarifa ya utekelezaji wa awamu ya kwanza ya Mkakati huu.

4.4 MPANGO WA UTOAJI TAARIFA

Taarifa ya matokeo ya ufuatiliaji na tathmini ya Mkakati inavutia wadau wengi na wana haki ya kufahamu maendeleo ya utekelezaji wa Mkakati. Vilevile, wanayo fursa ya kutoa mrejesho wa shughuli walizotekeleza zilizomo katika Mkakati. Kwa kuzingatia hilo, Wadau wanaosimamia eneo la uratibu wa Mkakati wanao wajibu wa kuhakikisha kuwa maslahi na matarajio ya wadau wote wanaotekeleza Mkakati yanazingatiwa na yanafikiwa. Kutakuwa na aina tano za taarifa zitakazotayarishwa, taarifa hizo zitajumisha taarifa za utafiti, taarifa za shughuli zilizotekelezwa, taarifa za robo mwaka, taarifa za kila mwaka na zile za mwisho wa utekelezaji wa Mkakati. Jedwali namba 5 linaelezea kwa kina zaidi kuhusu taarifa hizi.

JEDWALI NAMBA 5: MPANGO WA UTOAJI TAARIFA

TAARIFA	LENGO	WAHUSIKA	WAPOKEAJI
Taarifa ya Awali	Kutoa taarifa ya mambo ya awali ambayo ni ya msingi katika kuonesha viashiria vya matokeo.	Washauri wa ndani na nje	Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (MTAKUWWA)

TAARIFA	LENGO	WAHUSIKA	WAPOKEAJI
Taarifa za kazi	Kutoa muhtasari wa uchambuzi wa taarifa ya kazi zilizofanyika katika robo mwaka	Watekelezaji wa kazi mbalimbali	Ofisi ya Rais TAMISEMI, Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto katika ngazi za Vijiji/Mitaa, Kata, Mamlaka ya Serikali za Mitaa, Mikoa na Taifa
Taarifa	Kutoa muhtasari na mchanganuo wa taarifa za kazi zilizofanyika na kuandaliwa katika kipindi cha robo mwaka.	Ofisi ya Rais TAMISEMI, Kamati za Ulinzi wa Wanawake na watoto katika Mamlaka ya Serikali za Mitaa, Kata, Vijiji au Mitaa	Kamati ya Ushauri ya kitaifa, kamati tendaji ya taifa, Ofisi ya Rais TAMISEMI, Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto katika Mamlaka ya Serikali za Mitaa na Kata
Taarifa za Mwisho wa Mwaka	Kutoa muhtasari na mchanganuo wa taarifa za kazi zilizofanyika na kuandaliwa katika kipindi cha nusu mwaka.	Kamati za kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto katika Ofisi ya Rais- Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa – katika Halmashauri, Kata, Kijiji/Mtaa	Kamati za kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto Ofisi ya Rais - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Katika Halmashauri, Kata, Kijiji/Mtaa)
Taarifa ya Mwisho ya Utekelezaji	Kuwasilisha mambo ya msingi ya mwisho kama viashiria vya matokeo ili kubaini mabadiliko yenye kuonekana	Kamati za kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto katika Ofisi ya Rais-Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (katika Halmashauri, Kata, Kijiji/Mtaa)	Kamati za kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto katika Ofisi ya Rais-Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (katika Halmashauri, Kata, Kijiji/Mtaa)

SURA YA TANO

GHARAMA ZINAZOHITAJIKA KUTEKELEZA MKAKATI WA TAIFA WA KUTOKOMEZA UKEKETAJI NA

MPANGO WA UTEKELEZAJI 2021/22-20/2425

JEDWALI NAMBA 6: MUHTASARI WA BAJETI YA MKAKATI

	MWAKA WA FEDHA 2020/21	MWAKA WA FEDHA 2021/22	MWAKA WA FEDHA 2022/23	MWAKA WA FEDHA 2023/24	MWAKA WA FEDHA 2024/25
LENGO MAHSUSI NAMBA MOJA	111,345,900	832,230,000	659,345,000	685,595,000	797,860,000
LENGO MAHSUSI NAMBA MBILI	82,668,450	672,190,000	452,045,000	717,705,000	739,645,000
LENGO MAHSUSI NAMBA TATU	169,092,270	239,840,000	431,230,000	400,315,000	416,020,000
LENGO MAHSUSI NAMBA NNE	186,090,120	511,670,000	586,270,000	459,730,000	474,285,000
LENGO MAHSUSI NAMBA TANO	78,502,330	456,230,000	423,580,000	545,905,000	563,475,000
LENGO MAHSUSI NAMBA SITA	72,985,660	220,680,000	431,270,000	252,410,000	479,230,000
JUMLA KUU	700,684,730	2,932,840,000	2,983,740,000	3,061,660,000	3,470,515,000

GHARAMA ZA UTEKELEZAJI WA MKAKATI

LENGO MAHSUSI NA. 1: KUONGEZA IDADI YA WASICHANA NA WANAWAKE WANAOKATAA KUFANYIWA

VITENDO VYA UKEKETAJI

JEDWALI NAMBA 7: GHARAMA ZA KUTEKELEZA MKAKATI KWA KILA LENGU MAHSUSI

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
1.1	Kufanya kampeni kupitia vyombo vya habari (programu za radio, luninga, michezo, habari fupifupi) kwa njia za kielektroniki na machapisho	Matangazo mafupi ya radio wakati wa vipindi ambavyo vinaangaliwa na watu wengi kwa sekunde 60 kwa siku 100 kwa mwaka katika vituo vinne vya radio.	0	44,000,000	4,000,000	32,000,000	WMJJ WM	WHMTH, WFM, OR- TAMISEMI
		Matangazo mafupi ya TV wakati wa vipindi ambao watu wanaangalia wengi kwa sekunde 60 kwa siku 100 kwenye vituo vya wanawake na	93,866,66	93,866,667	93,866,66 7	281,600,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaadizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	watoto kuhusu haki zao, jinsia, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi	TV 4						
		Kipindi cha mazungumzo kwenye TV mubashara au	440,000,000	440,000,000	40,000,000	1,320,000,000		
	Sera, Sheria, na mifumo ya ulinzi	<i>makala</i> (kutengeneza na kurusha kwa dk 30 vipindi 100 kwa mwaka katika kila chaneli nne						
		Programu za redio dk 30 (utayarishaji na utangazaji) kwa siku 73 kwa mwaka	88,000,000	88,000,000	88,000,000	264,000,000		
		Matangazo mafupi ya Runinga au Redio	665,866,667	665,866,667	665,866,667	1,997,600,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
JUMLA NDOGO			1,287,733,33	,331,733,33	1,331,733,33	3,995,200,00		
1.2	Kuandaa burudani zenye mafunzo (sanaa, michezo ya kuigiza na muziki kuhusu haki za wanawake na watoto, jinsia, ukeketaji, Sera, sheria, na mifumo ya ulinzi.	Kuandaa mafunzo ya wawezeshaji kwa ajili ya kuwafundisha mbinu za uwezeshaji kwa midahalo ya kijamii katika mikoa tisa kwa washiriki 30 kwa kila mkoa kwa muda wa siku 5	26,700,000	6,700,000	26,700,000	80,100,00	WMJJ WM	WHMTH, WEST, OR- TAMISEMI , Asasi za Kiraia, Wadau wa Maendeleo
		Kuwezesha Serikali za Mtaa kuanzisha na kuendesha midahalo ya kijamii	24,000,000	24,000,000	24,000,000	72,000,000		
JUMLA NDOGO			50,700,000	50,700,000	50,700,000	52,100,000		
1.3	Kuendesha mafunzo (kwa	Gharama za uwezeshaji katika	9,000,000	-	-	9,000,000	WMJJ WM	WHMTH, WEST, OR-

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	mfano warsha, semina, makambi, bonanza la michezo na midahalo) kwa watoto na wanawake kuhusu haki zao, jinsia, na madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, Sera Sheria na mifumo ya ulinzi,	Mikoa 9 (uwezeshaji ufanywe na Mkoa husika)						TAMISEMI , Asasi za Kiraia, Wadau wa Maendeleo
		Gharama za Ukumbi kwa siku 5	1,500,000	-	-	1,500,000		
		Gharama za usafiri kwa watoto na vijana 360 kutoka Mikoa 9	12,000,000	-	-	12,000,000		
		Gharama za posho ya kujikimu kwa washiriki 360, 30 kutoka kila Mkoa kwa siku 5 kila moja Tsh. 100,000	135,000,000	-	-	135,000,000		
JUMLA NDOGO			157,500,000	-	-	157,000,000		
1.4	Kuandaa na kuchapisha taarifa	Vipeperushi (Nakala 1,000)	58,666,667	58,666,667	58,666,667	176,000,000	WEST, WMJJ	Asasi za Kiraia,

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	rafiki za kuelimisha na kuhabarisha jamii juu ya haki za mtoto, madhara ya ukeketaji, elimu ya afya ya uzazi, sera, sheria, na mifumo ya ulinzi ya mtoto.	Mabango madogo (Nakala 1,000)	88,000,000	88,000,000	88,000,000	264,000,000	WM	Wadai wa Maendeleo
		Mabango makubwa ukubwa wa mita 2	234,666,667	234,666,667	234,666,667	704,000,000		
		Tangazo la ajira ya mtaalamu mzawa kwenye gazeti	3,000,000	-	-	3,000,000		WEST, OR-TAMISEMI, Tume ya Kudhibiti UKIMWI, OWM- Kazi na Ajira
		Mtaalam mwelekezi kuandaa vipeperushi vya habari elimu na mawasiliano kwa ajili ya watoto na vijana juu ya haki za watoto, athari za ukeketaji, haki za afya ya uzazi na ujinsia, Sera, Sheria na mifumo ya ulinzi kwa watoto	30,000,000	-	-	30,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		Kufanya majaribio ya vipeperushi vya habari, elimu na mawasiliano na kuvipitisha kwa washiriki 15	6,000,000	0	0	6,000,000		
		Kuchapisha vipeperushi vya habari, elimu na mawasiliano	61,144,000	0	0	61,144,000		
		Usambazaji wa vipeperushi vya habari, elimu na mawasiliano kwa makundi, majukwaa na klabu za watoto, mitandao na madawati ya watoto katika mikoa 9	80,000,000	80,000,000	80,000,000	240,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
JUMLA NDOGO			561,477,333	461,333,333	461,333,333	1,484,144,000		
1.5	Kufanya mapitio ya mitaala ya elimu (kuanzia ngazi ya chekechea hadi elimu ya juu) kwa kuingiza masuala ya ukeketaji	Tangazo la ajira ya mtaalamu mzawa kwenye gazeti Kuajiri mtaalamu mzawa kuandaa mtaala wa mafunzo utakaojumuisha masuala ya ukeketaji kwa siku 60 Vipindi vya mashauriano kwa makundi 12 Usambazaji wa mitaala yenye masuala ya ukeketaji	0	1,500,000	0	1,500,000	WEST, WMJJ WM	WFM, OWM
			0	30,000,000	0	30,000,000		
			0	25,200,000	0	25,200,000		
			0	1,290,000,000	0	1,290,000,000		
JUMLA NDOGO				1,346,700,000		1,346,700,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
1.6	Kujengea uwezo wa walimu ili waweze kutumia mitaala iliyojumuisha masuala ya ukeketaji katika kufundishia kuanzia ngazi ya chekechea hadi elimu ya juu.	Tangazo la ajira ya mtaalam mzawa kwenye gazeti	0	1,500,000	0	1,500,000	WEST, WMJJ WM	OR-TAMISEMI, WMJJWM
		Wataalam wazawa kuandaa mfumo wa ufuatiliaji wa walimu kwa siku 30	0	30,000,000	0	30,000,000		
		Gharama za ukumbi kwa mkutano wa wadau kwa siku mbili kwa washiriki 30	0	21,000,000	0	21,000,000		
		Gharama za usafiri kwa washiriki 35 kwa ajli ya warsha ya siku 2	0	10,500,000	0	10,500,000		
		Gharama za kujikimu kwa siku 4 za mafunzo kwa washiriki 40	0	24,000,000	0	24,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		watakaohudhuria warsha ya kuthibitisha na kufanya majaribio (ikijumuisha mwezesaji na afisa husika)						
		Gharama za usafiri kwa washiriki 35 kuhudhuria warsha ya kufanya majaribio ya mfumo	0	10,500,000	0	10,500,000		
		Posho ya kujikimu kwa washiriki 35 kwa ajli ya kuujaribu na kuukamilisha mfumo	0	12,600,000	0	12,600,000		
		Posho ya kujikimu kwa washiriki 40	0	14,400,000	0	14,400,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		watakaoshiriki majaribio ya awali ya mfumo ikiwa ni pamoja na mtaalamu na wafanyakazi wasaidizi						
JUMLA NDOGO			0	138,900,000		138,900,000		
1.7	Kutoa mafunzo ya ulinzi wa mtoto kwa walimu ili waweze kuwalinda wasichana dhidi ya vitendo vya ukeketaji, kwa kufuatilia wanafunzi wanaohama na watoro kutokana na kufanyiwa		59,400,000	59,400,000	59,400,000	178,200,000	OR- TAMIS EMI, WMJJ WM	WFM, AZAKI, Serikali za Mitaa na Wadau wa Maendeleo

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	ukeketaji.							
JUMLA NDOGO			59,400,000	59,400,000	59,400,000	178,200,000		
1.8	Kuwajengeza uwezo wajumbe wa mabaraza ya watoto, vijana na klabu za watoto (klabu za ndani na nje ya shule) juu ya haki za watoto, ukeketaji na mfumo wa ulinzi na kuyawezesha mabaraza hayo kutoa elimu kwa watoto wengine	Huduma hizi zitatolewa katika vituo vya afya au hospitali, polisi, maafisa ustawi wa jamii na asasi za kiraia.	24,000,000	24,000,000	24,000,000	72,000,000	OR-TAMIS EMI, WMJJ WM	WFM, AZAKI, Wadau wa Maendeleo

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
JUMLA NDOGO			24,000,000	24,000,000	24,000,000	72,000,000		
JUMLA KUU			2,742,610,667	4,014,566,667	4,002,566,667	7,524,744,000		
LENGO MAHSUSI NA. 2: KUONGEZA IDADI YA HUDUMA ZA MSAADA NA MWITIKIO KWA WAAATHIRIKA WA VITENDO VYA UKEKETAJI.								
2.1	Kujumuisha/kuingiza afua za kuzuia ukeketaji na mwitikio katika miongozo ya utoaji huduma za afya, zilizo sambamba na miongozo ya Taifa ya kuzuia ukatili wa kijinsia	Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto itatoa Waraka juu ya suala hili					OR- TAMIS EMI, WMJJ WM	AZAKI, Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO								
2.2	Nyumba salama 7 kwenye mikoa 7 na kuimarisha	Nyumba salama 7 kwenye mikoa 7 na kuimarisha nyumba	810,000,000	540,000,000	540,000,000	1,890,000,000	OR- TAMIS EMI,	WFM, Serikali za Mitaa na

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	nyumba salama 2 katika mikoa miwili	salama 2 katika mikoa miwili					WMJJ WM	Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			810,000,000	540,000,000	540,000,000	1,890,000,000		
2.3	Kutambua, kuandikisha na kutoa mafunzo kwa familia za kuaminika pamoja na huduma nyingine za matunzo mbadala ya wasichana walio katika hatari ya kukeketwa	Gharama ya jumla	61,800,000	61,800,000	61,800,000	185,400,000	OR- TAMIS EMI, WMJJ WM	AZAKI, Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO		-	61,800,000	61,800,000	61,800,000	185,400,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
2.4	Kutambua, kuandikisha na kutoa mafunzo kwa watu wa kuaminika katika jamii kwa ajili ya kuwatambua wasichana walio katika hatari ya kukeketwa na kuimarisha familia zilizopo ambazo zinaaminika na kufanya upatanishi baina ya wazazi na watoto pamoja na kutoa huduma ya kisaikolojia na kijamii.	Gharama ya jumla	61,800,000	61,800,000	61,800,000	185,400,000	OR-TAMIS EMI, WMJJ WM	WFM, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			61,800,00	61,800,000	61,800,00	185,400,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
			0		0			
2.5	Kufanyia marekebisho Kanuni ya Adhabu na Sheria ya Mtoto ili kujumuisha na kuboresha hatua za ulinzi wa wanawake na wasichana ambao wanafanyiwa vitendo vya ukeketaji ikijumuisha utoaji wa adhabu kali kwa watu wanaondeleza vitendo vya ukeketaji.	Gharama ya jumla	123,000,000			123,000,000	WMJJ WM, WKS	WHMTH, WMN (Jeshi la Polisi) WMJJWM, AZAKI, Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			123,000,0			123,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
			0		0			
2.5	Kufanyia marekebisho Kanuni ya Adhabu na Sheria ya Mtoto ili kujumuisha na kuboresha hatua za ulinzi wa wanawake na wasichana ambao wanafanyiwa vitendo vya ukeketaji ikijumuisha utoaji wa adhabu kali kwa watu wanaondeleza vitendo vya ukeketaji.	Gharama ya jumla	123,000,000			123,000,000	WMJJ WM, WKS	WHMTH, WMN (Jeshi la Polisi) WMJJWM, AZAKI, Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			123,000,0			123,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
			00					
2.6	Kuimarisha Dawati la Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi ili liweze kutekeleza ipasavyo majukumu yake kwa kutumia mbinu za kitaalamu katika kushughulikia masuala yanayohusu waathirika wa vitendo vya ukeketaji pamoja na kuandaa takwimu kuhusu waathirika wa ukeketaji kwa ajili	Kuwaelekeza Polisi na Mamlaka za Serikali za Mitaa kutumia Mkakati wa mawasiliano kwa lengo la kuzuia ukeketaji katika Mikoa 9 yenye kiwango kikubwa cha ukeketaji (Gharama za mafunzo Sh. 19,800,000 kwa kila mkoa katika mikoa 9 mbapo ni warsha 3 za mafunzo na mikoa mitatu (3)	59,400,000	59,400,000	59,400,000	178,200,000		OR-TAMISEMI , WMJJWM, AZAKI, Wadau wa Maendeleo

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	ya marekebisho ya sera na sheria							
JUMLA NDOGO			59,400,000	59,400,000	59,400,000	178,200,000		
JUMLA KUU			1,116,000,000	723,000,000	723,000,000	2,562,000,000		
LENGO MAHSUSI NA. 3: KUONGEZA IDADI NA MISAADA KWA FAMILIA ZINAZOKATAA KUKKETA								
WATOTO WA KIKE								
Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
3.1	Kufanya kampeni kwa kutumia vyombo vya habari kwa lengo la kuhabarisha, kuelimisha na kusaidia familia kuelewa masuala	Matangazo mafupi ya radio wakati wa vipindi ambavyo vinaangaliwa na watu wengi kwa sekunde 60 kwa siku 73 kwa mwaka	40,150,000	40,150,000	40,150,000	120,450,000	WMJJ WM	OR- TAMISEMI , WHMTH, WEST na AZAKI

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	ya ukeketaji na kuandaa mijiadala ya kifamilia.	Vipindi vifupi vya sekunde 60 vitakavyofanyika katika TV katika vipindi vinavyotazamwa na watu wengi kwa siku 73 kwa mwaka	85,653,333	85,653,333	85,653,333	256,960,000		
		Kipindi cha mazungumzo au Makala kwenye TV (kutengeneza na kutangaza kwa muda wa dakika 30 kwa siku 73 kwa mwaka	401,500,000	401,500,000	401,500,000	1,204,500,000		
		Kuandaa na kutangaza vipindi vya radio kwa muda wa dakika 30 kwa siku 73 kwa	80,300,000	80,300,000	80,300,000	240,900,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
3.4	Kuandaa, kutoa machapisho na kutengeneza vitini vya rafiki kifamilia vyenye kuhabarisha, kuelimisha na kuimarisha mawasiliano vyenye lengo la kuongeza ufahamu na kuchochea midahalo miongoni mwa familia kuhusu ukeketaji.	Kazi hii itatekelezwa kwenye eneo la kampeni pamoja na vyombo vya habari	0	44,000,000	44,000,000	88,000,000	WMJJ	OR-
		Vipeperushi nakala 1,000 au zaidi zikijumuisha usanifu wake	0	66,132,000	66,132,000	132,000,000	WM	TAMISEMI, WHMTH, WEST na AZAKI
		Mabango madogo nakala 1,000	0	35,200,000	35,200,000	70,400,000		
JUMLA NDOGO				145,200,000	145,200,000	290,400,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
3.5	Kutoa mafunzo kwa wazazi na viongozi wa kimila kuhusu haki za binadamu, ukeketaji, masuala muhimu ya kijamii na kiutamaduni na mifumo ya ulinzi wa haki za watoto na wanawake dhidi ya ukeketaji na kutumia familia zilizo badilika kutoa ushuhuda kuhusu vitendo vya ukeketaji ikiwemo unyanyapaa na kushawishi njia ya	Mabango makubwa (usanifu na uchapaji kwa mita za mraba)	0	9,000,000		9,000,000	WMJJ WM	WHMTH na AZAKI
		Gharama za uwezesaji kwa siku tano katika mikoa 9 (wawezeshaji watatakiwa kutoka katika mikoa husika)	0	1,500,000		1,500,000		
		Gharama za jumla za ukumbi chakula, shajala kwa siku 5	0	12,000,000		12,000,000		
		Gharama za usafiri kwa wazazi 360 kutoka katika mikoa 9	0	135,000,000		135,000,000		
		Posho ya kujikimu	0	0		0		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	tohara mbadala na uvushaji rika	kwa siku 5 za mafunzo kwa wazazi 360, kila mkoa utatoa washiriki 30						
JUMLA NDOGO				157,500,000		157,500,000		
3.6	Kuwezesha familia zilizobadilika kwa kuwapa huduma za kisaikolojia, kijamii na kuwaunganisha na huduma za rufaa.	Kuzisaidia Serikali za Mitaa kuratibu na kuzitumia familia zilizobadilika katika kazi zao	24,000,000	24,000,000	24,000,000	72,000,000	WMJJ WM	OR-TAMISEMI, WHMTH, Kamati za Ulinzi za MTAKUW WA, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			24,000,000	24,000,000	24,000,000	72,000,000		
	JUMLA KUU		1,425,186,333	1,582,686,333	1,594,046,333	4,601,919,000		
	LENGO MAHSUSI NA. 4: KUONGEZA IDADI YA WATU KATIKA JAMII WANAOPINGA VITENDO VYA							

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
UKEKETAJI								
Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2019/20	2020/21	2021/22			
4.1	Kampeni ya kuelimisha jamii kuhusu athari za ukeketaji kwa kutumia vyombo vya habari na midahalo ya kijamii kuhusu haki za binadamu, sera, sheria, jinsia na masuala ya kijamii, kiutamaduni na kimila.	Shughuli hii itajumuishwa katika bajeti ya lengo mkakati namba 1 na 2	0	0	0	0	WMJJ WM	OR-TAMISEMI, WHMTH, Kamati za Ulinzi za MTAKUW WA, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			0	0	0	0		
4.2	Kampeni kupitia	Gharama za	720,000	0	0	720,000	WMJJ	WHMTH,

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	midahalo ya kijamii kwa kuhusisha viongozi wa kimila, kidini na watu mashuhuri kwa ajili ya kushawishi mabadiliko na mtazamo wa jamii.	mkutano (chakula, ukumbi na vinywaji) kwa siku mbili					WM	AZAKI na Wadau wa Maendeleo
		Gharama za Usafiri kwa washiriki 50 kutoka katika Mikoa 9	45,000,000	0	0	45,000,000		
		Posho ya kujikimu ya washiriki	45,000,000	0	0	45,000,000		
		Gharama za uwezes haji	7,200,000	0	0	7,200,000		
		Posho ya kujikimu kwa ajili ya wataalamu na wawezeshaji	16,200,000	0	0	16,200,000		
JUMLA NDOGO			114,120,000			114,120,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
4.3	Kuandaa machapisho rafiki ya kijamii yenye kuhabarisha, kuelimisha na kuimarisha mawasiliano kwa lengo la kuongeza ulewa na kuchochea midahalo miongoni mwa jamii.	Kitabu kimoja chenye rangi - kurasa 100 (nakala 1000 au zaidi) fomati ya A5	0	0	128,000,000	128,000,000	WMJJ WM	WHMTH, WEST, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
		Vipeperushi (Idadi ya chini nakala 1000 pamoja na usanifu wake)	0	0	176,000,000	176,000,000		
		Mabango madogo (idadi ya chini nakala 1000 pamoja na usanifu wake)	0		264,000,000	264,000,000		
		Mabango Makubwa ya mita 2	0	0	70,400,000	70,400,000		
JUMLA NDOGO			0	0	638,400,000	638,400,000		
4.4	Jamii imehamasishwa na kuelimishwa	Kuzisaidia Mamlaka za Serikali za Mtaa	24,000,000	24,000,000	24,000,000	72,000,000	WMJJ WM	WHMTH, AZAKI na Wadau wa

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	kwa njia ya burudani kwa ajili ya kuongeza uelewa na kuwaongeza uwezo wa kujadili athari za ukeketaji, mila zenye madhara pamoja na masuala ya jinsia, ulinzi mifumo ya ulinzi wa mtoto na uvushaji rika bila ukeketaji	kutoka katika mikoa 9 kupanga na kuandaa midahalo ya kijamii kwa kutumia elimu kwa njia ya Sanaa						Maendeleo
JUMLA NDOGO			24,000,000	24,000,000		72,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
4.5	Mafunzo kwa watu wenye ushawishi wakiwemo viongozi wa serikali, dini, mila, waganga wa jadi pamoja na viongozi wa jamii waliochaguliwa ili watumike kama vinara wa mabadiliko katika jamii zao	Kuendesha mafunzo kuhusu ukeketaji na athari zake kwa siku siku 5 kwa viongozi wenye ushawishi 90 kuhusu madhara ya ukeketaji (viongozi wa jadi, waganga wa jadi, wakunga wa jadi na viongozi wa Serikali za Mitaa)	0	0	0	0	WMJJ WM	OR- TAMISEMI , WHMTH, Kamati za Ulinzi za MTAKUW WA, AZAKI na Wadau wa Maendeleo
		Gharama za usafiri kwa washiriki	0	30,300,000	0	30,300,000		
		Gharama ya kujikimu kwa washiriki	0	54,000,000	0	54,000,000		
		Gharama za Mwezeshaji	0	2,400,000	0	2,400,000		
		Gharama ya	0	7,920,000	0	7,920,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		kujikimu kwa wataalamu 11 na wawezeshaji						
		Gharama za ukumbi	0	1,500,000	0	1,500,000		
		Gharama za chakula na vifaa vingine vya mkutano	0	20,200,000	0	20,200,000		
JUMLA NDOGO				116,320,000		116,320,000		
4.6	Kuwahusisha watu waliobadilika na wenye ushawishi katika jamii kutoa shuhuda dhidi ya ukeketaji ikiwa ni pamoja na unyanyapaa na kushawishi tohara mbadala na njia	Kusaidia Mamlaka za Serikali za Mitaa kubainisha na kuwatumia watu wenye ushawishi waliobadilika kushuhudia na kuzihamasisha familia kubadili tabia na mtazamo kuhusu ukeketaji	24,000,000	24,000,000		72,000,000	WMJJ WM	WHMTH, WEST, AZAKI na Wadau wa Maendeleo

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	ya uvushaji rika bila kuwa na ukeketaji.							
JUMLA NDOGO			24,000,000	24,000,000				72,000,000
4.7	Kuandaa sherehe ya kutambuliwa kwa watu wenye ushawishi, mabalozi wa mabadiliko na Maafisa Maendeleo ya Jamii ambao wamefanya mabadiliko makubwa kwenye jamii kama vile (Maafisa		20,600,000	20,600,000		61,800,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	Maendeleo ya Jamii, ngariba na viongozi wa kimila)							
JUMLA NDOGO			20,600,000	20,600,000		61,800,000		
JUMLA KUU			223,920,000	823,320,000		1,033,440,000		
LENGO MAHUSUSI NAMBA TANO: KUONGEZEKA KWA IDADI YA NGARIBA WALIO BADILI MTAZAMO KUHUSU VITENDO VYA UKEKETAJI								
5.1	Kutoa mafunzo kwa ngariba na wakunga wa jadi kuhusu madhara ya ukeketaji, haki za binadamu, sera, sheria, masuala ya jinsia na kuwatumia kama	Ada ya uwezeshaji kwa siku tano katika mikoa 9 (Wawezeshaji wanatakiwa kutoka katika mikoa hiyo) Vifaa vya mkutano kwa siku	9,000,000	0	0	9,000,000	WMJJ WM	OR- TAMISEMI , WHUM, WMJJWM, WEST
			1,500,000	0	0	1,500,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	vinara wa mabadiliko au mabalozi katika jamii.	Gharama za usafiri kwa washiriki toka mikoa 9	12,000,000	0	0	12,000,000		
		Posho ya njiani kwa wajumbe 360 toka mikoa 9 kwa siku 5 kila mmoja Tsh. 100,000/=	135,000,000	0	0	135,000,000		
JUMLA NDOGO			157,500,000			157,500,000		
5.2	Mafunzo ya ujasiriamali kwa ngariba wakunga wa jadi ili iwe ni njia mbadala ya kujipatia kipato badala ya kutegemea ukeketaji		24,000,000	24,000,000	24,000,000		WMJJ WM,	OR- TAMISEMI, AZAKI, Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			24,000,000	4,000,000	24,000,000	72,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
			0		0			
5.3	Kuwawezesha na ngariba wakunga wa jadi kuanzisha shughuli mbadala za kujipatia kipato		20,600,000	20,600,000	20,600,000	61,800,000	WMJJ WM	OR-TAMISEMI, AZAKI, Wadau wa Maendeleo
			0		0			
JUMLA NDOGO			20,600,000	20,600,000	20,600,000	61,800,000		
			0		0			
5.4	Kuwahusisha na ngariba wakunga wa jadi waliobadilika katika kutoa elimu kupitia ushuhuda dhidi ya madhara ya vitendo vya ukeketaji na kuhamasisha uvushaji rika kama njia	Gharama za mkutano kwa siku 2 (chakula na vinywaji Usafiri kwa ajili ya washiriki 100@ mkoa katika mikoa 9 Posho ya njiani kwa ajili ya washiriki Ada ya	720,000	720,000	0	1,440,000	WMJJ WM	OR-TAMISEMI, AZAKI, Wadau wa Maendeleo
			45,000,000	45,000,000	0	90,000,000		
			0					
			45,000,000	45,000,000	0	90,000,000		
			0					
			7,200,000	7,200,000	0	14,400,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	mbadala ya mpito pale ambapo ukeketaji ni kaida ya mpito	uwezesaji						
		Posho ya siku kwa viongozi wakuu na wawezeshaji (watu 5)	16,200,000	16,200,000	0	32,400,000		
JUMLA NDOGO			114,120,000	114,120,000	0	28,240,000		
JUMLA KUU			316,220,000	58,720,000	4,600,000	519,540,000		
LENGO MKAKATI NAMBA SITA: KUIMARISHA URATIBU WA WADAU WANAOTEKELEZA AFUA ZA KUTOKOMEZA UKEKETAJI								
Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
6.1	Kulifanya suala la ukeketaji kuwa ajenda ya kudumu katika Wizara za Kisekta, Idara, Wakala na						WMJJ WM	OR- TAMISEMI , WHUM; WMJJWM; WEST

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika a Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	Mamlaka za Serikali za Mtaa.							
JUMLA NDOGO								
6.2	Kuanzisha na kuimarisha Kamati za Ulinzi wa Wanawake na watoto katika ngazi za Mamlaka za Serikali za Mtaa	Posho ya siku kwa wawezeshaji na watumishi wawili wanaohusika katika kuendesha mafunzo katika makundi kwa siku mbili kwa kamati za ulinzi katika Halmashauri 62	29,760,000	29,760,000	29,760,000	89,280,000	WMJJ WM	OR- TAMISEMI , Taasisi za Kiraia, Wadau wa Maendeleo
		Nauli ya kurudia ndani ya wilaya kwa warsha za ushauri katika Halmashauri 62 za mikoa 9	5,000,000	5,000,000	5,000,000	15,000,000		
		Chakula na viburudisho kwa	1,333,333	1,333,333	1,333,33	,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	Serikali za Mitaa katika kutumia mfumo wa ufuatiliaji wa matukio ya ukatili							Wadau wa Maendeleo
JUMLA NDOGO			1,200,000	1,200,000	1,200,000	3,600,000		
6.5	Kuimarisha ushirikiano mwa wadau wanaotokomeza vitendo vya ukeketaji na kutoa msaada kwa waathirika na walio katika hatari ya kukeketwa.	Vifaa vya mkutano kwa	600,000	600,000	600,000	1,800,000	WMJJ WM	OR-TAMISEMI, Kamati za MTAKUW WA za Ulinzi wa Wanawake na Watoto, AZAKI na Wadau wa Maendeleo.
		Gharama za mkutano washiriki 270	21,600,000	21,600,000	21,600,000	64,800,000		
		Wawezeshaji	800,000	800,000	800,000	2,400,000		
		Gharama za usafiri kwa washiriki 270 kwa mwaka kwa muda wa miaka mitatu	27,000,000	27,000,000	27,000,000	81,000,000		
		Posho ya siku kwa ajili ya siku 4 za	81,900,000	81,900,000	81,900,000	245,700,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		mafunzo kwa washiriki 270 kwa mwaka (pamoja na mwezesaji na watumishi watatu)						
JUMLA NDOGO			131,900,000	131,900,000	131,900,000	395,700,000		
6.6	Kufanya taffiti kuhusu masuala ya ukeketaji, mila na desturi pamoja na jitihada zilizochangia kubadili tabia na mitazamo ya kijamii kuhusu ukeketaji.	Kuweka tangazo katika gazeti kwa lengo la kutangaza kuajiri mtaalamu mzawa	1,500,000	0	0	1,500,000	WMJJ WM	OR- TAMISEMI WHMTH, WFM, Taasisi za Kiraia, Wadau wa Maendeleo
		Mtaalamu mzawa kuendesha utafiti mahususi juu ya ukeketaji na kuandaa ripoti ndani ya siku 60	60,000,000	0	0	60,000,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		Gharama za mkutano kwa ajili ya warsha mashauriano itakayojumuisha watu 40 wakati wa kukusanya data juu ya taratibu na mambo yanayokubalika katika kila mkoa (mikoa 9 inayotekeleza VAWC	20,600,000.00	0	0	20,600,000.00		
		Posho ya siku kwa washiriki 360 Katika mikoa 9	72,000,000.00	0	0	72,000,000.00		
		Gharama za usafiri kwa washiriki 40 Kwa siku 2 za warsha	6,000,000.00	0	0	6,000,000.00		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaadizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		Posho za siku kwa watumishi 3 waliomo katika timu ya utafiti na wataalamu wawili	10,800,000.00	0	0	10,800,000.00		
		Posho za siku kwa siku 2 za warsha ya kuthibitisha kwa watu 100 yaani watu 10 kwa kila kamati ya mkoa ya kutokomeza ukatili kwa wanawake	20,000,000.00	0	0	20,000,000.00		
		Posho za siku kwa watumishi 3 waliomo katika timu ya utafiti na wataalamu wawili	12,000,000.00	0	0	12,000,000.00		
		Chakula na viburidisho kwa	1,600,000.00	0	0	1,600,000.00		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	Mwaka wa Fedha			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
		washiriki						
		Usafiri kwa washiriki 100 kwa siku 2 za warsha	15,000,000	0	0	15,000,000		
	JUMLA NDOGO		208,700,000			208,700,000		
6.7	Kutafsiri lugha nyepesi Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto, Mkakati wa Mawasiliano wa MTAKUWWA na Mkakati wa Taifa wa Kutokomeza Ukeketaji	Jumla yote		123,000,000		123,000,000	WMJJ WM, OR- TAMIS EMI	Kamati za MTAKUW WA, AZAKI na Wadau wa Maendeleo

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusika Mkuu	Mhusika Msaaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
JUMLA NDOGO				123,000,000		123,000,000		
6.8	Kujenga uwezo wa watendaji na wataalamu katika Halmashauri zilizo katika mipaka ya nchi wakiwemo Maafisa Uhamiaji na Asasi za Kiraia kuhusu mbinu za kuzuia ukeketaji.	Siku mbili za mafunzo Vifaa vya mkutano Gharama za mkutano washiriki 124 Wawezeshaji Gharama za usafiri kwa washiriki 124 kwa kila mwaka Posho ya siku kwa siku nne za mafunzo kwa washiriki 124 kwa kila mwaka	- 0 0 0 0 0	- 600,000 9,920,000 7,200,000 12,400,000 44,640,000	- 0 0 0 0 0	- 600,000 9,920,000 7,200,000 12,400,000 44,640,000	WMJJ WM	Kamati za MTAKUW WA za Ulinzi wa Wanawake na Watoto, Asasi za Kiraia na Wadau wa Maendeleo.
JUMLA NDOGO				74,760,000		74,760,000		
6.9	Kuandaa mpango wa ufuatiliaji na tathmini kwa	Mikutano mitatu ya kiushauri kwa jumla ya siku 15	0	10,500,000	0	10,500,000	WMJJ WM, OR-	OWM, OR-TAMISEMI, Taasisi za

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
	ajili ya kuwezesha utekelezaji wa Mkakati Kutokomeza Ukeketaji kwa kila hatua ya utendaji katika ngazi zote.	kwa makundi ya utendaji kazi kwa ajili ya kuandaa kiunzi cha kufanya Tathimini na Usimamizi (Gharama za Ushauri					TAMIS EMI	Kiraia, Wadau wa Maendeleo
		Mkutano wa kwa washiriki 50 kwa ajili ya kuweka mawazo katika mpango huo na kiunzi chake	0	20,600,000	0	20,600,000		
		Vifaa vya kiofisi vitakavyotumika katika mikutano ya makundi ya kiushauri	0	300,000	0	300,000		
JUMLA NDOGO				31,400,000		31,400,000		

Na.	Kazi/Shughuli	Mahitaji	MWAKA WA FEDHA			Jumla ya Gharama (TZS)	Mhusik a Mkuu	Mhusika Msaidizi
			2021/22	2022/23	2023/24			
JUMLA KUU			462,813,333	483,273,333	254,113,333	1,200,000,000		
			33		33	0		

KIAMBATISHO 1: MCHANGO WA BAADHI YA WIZARA KATIKA KUPUNGUZA VITENDO VYA UKEKETAJI

Wizara	Shughuli
Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum	<p>Iliandaa na inatekeleza mpango kazi wa Taifa wa Kutokomeza vitendo vya Ukatili kwa Wanawake na Watoto (MTAKUWWA); Iliendesha mdahalo wa Taifa juu ya kupinga ukeketaji tarehe 2 hadi 11 Oktoba 2018; Iliandaa mipango ya kila Mkoa; ilianzisha Dawati la jinsia katika Wizara, Idara na Wakala mbalimbali na iliratibu Maadhimisho ya Kitaifa na Kimataifa kama vile tarehe 11 Oktoba ambayo ni siku ya Kimataifa ya Mtoto wa Kike na Siku ya Kimatifa ya Kukataa Kabisa Vitendo vya Ukeketaji. Idara ya Afya katika Wizara kupitia Kitengo chake cha Afya ya Uzazi inakamilisha mapitio ya Mwongozo wa Taifa wa Usimamizi wa Kutokomeza Ukatili wa Kijinsia kwa kuzingatia Mwongozo wa Shirika la Afya Duniani kuhusu mwingitio wa Sekta ya Afya juu ya vitendo vya ukeketaji.</p> <p>Jeshi la Polisi Tanzania limeanzisha jumla ya Madawati 417 ya Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi kwa msaada wa wadau wa maendeleo ambao ni UNFPA na UNICEF. Madawati hayo yanaimarishwa kiutendaji kwa kuzingatia utaratibu wa utendaji wa viwango, miongozo, namna bora ya utoaji wa mafunzo na vifaa pamoja na elimu ya mawasiliano. UNFPA imesaidia kwa kuandaa moduli, vifaa vya mafunzo, vya kutolea taarifa, elimu na mawasiliano na mafunzo kwa Maafisa na inasaidia katika ukarabati wa madawati ya jinsia katika Mikoa ambayo imeathiriwa sana na vitendo vya ukeketaji. Jeshi la Polisi limeanzisha pia matangazo ya huduma kwa umma kuhusu sheria ya ukeketaji. Matangazo hayo yalirushwa hewani mwaka 2012-2014.</p>

UNICEF na WILDAF katika kuanzisha na kuimarisha Dawati 420 ya Jinsia na Watoto katika vituo vya Polisi vilivyopo nchini.

Vilevile, Mashirika yasiyo ya Kiserikali yamekuwa yakitekeleza programu na miradi mbalimbali katika Mikoa ambayo mashirika hayo yanafanyia kazi. Orodha ya baadhi ya Mashirika yanayofanya kazi ya kutokomeza ukeketaji nchini ipo katika kiambatisho namba 2. Mashirika haya yanafanya kazi katika mfumo wa ubia rasmi na usio rasmi. Kwa mfano, Mashirika ya *World Vision Tanzania* na *AMREF Health Africa* yanayofanya shughuli zao katika Jiji la Tanga yanatekeleza kwa pamoja programu ya uwezeshaji wa wananchi kiuchumi kwa kuwahusisha ngariba na viongozi wa jadi kwa lengo la kuwawezesha kupata kipato kwa njia halali na kuacha shughuli za ukeketaji

Serikali kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo wakiwemo Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Mashirika ya Dini imekuwa ikitekeleza Afua za pamoja za kutokomeza ukeketaji katika Mikoa ya Mara, Kilimanjaro Dar es Salaam, Arusha, Dodoma, Singida na Manyara. Afua zilizofanyika ni pamoja na kuelimisha jamii madhara ya ukeketaji, kutoa mafunzo kwa Wataalam wa Afya, Maafisa Polisi, Wataalam wa Halmashauri na Kamati za Usalama za Wilaya kuhusu kudhibiti vitendo vya ukeketaji katika maeneo husika. Aidha, maandiko mbalimbali kuhusu umuhimu wa kuwa na tohara mbadala yaliandaliwa ikiwemo jumbe mahususi za kupinga ukeketaji na kuelimisha jamii kupitia redio za jamii. Vilevile, mikutano ya wadau imetumika kwa lengo la kubadilishana uzoefu kuhusu kutokomeza ukeketaji, kuimarisha ushirikiano wa kufanya kazi kwa pamoja na kufanya harambee kwa ajili ya utekelezaji wa programu za pamoja. Mikutano hiyo ni pamoja na Maadhimisho ya Siku ya Elimu Duniani (tarehe 24 Januari), Siku ya Kimataifa ya Kupinga Ukeketaji (tarehe 6 Februari), Siku ya Wanawake Duniani (tarehe 8 Machi), Siku ya Mtoto wa Afrika (tarehe 16 Juni), Siku ya Mtoto ya Kimataifa ya Mtoto wa Kike (tarehe 11 Oktoba) na Siku kumi na sita za kupinga ukatili wa kijinsia (Novemba 25 hadi Disemba 10). Maadhimisho haya yanatumika kuongeza uelewa wa jamii kuhusu athari za ukatili wa kijinsia na kutoa matamko mbalimbali dhidi ya vitendo hivyo.

Serikali kwa kushirikiana na wadau wamekuwa wakitumia mbinu mbalimbali kuelimisha jamii kwa lengo la kubadili mtazamo wao kuhusu mila ya ukeketaji. Mbinu hizi ni pamoja na:

KIAMBATISHO 2 : BAADHI YA WADAU WAPINGA UKEKETAJI NA MAENEO YAO YA KUTENDEA KAZI

Na	Jina la Taasisi ya Kiraia	Mkoa/Wilaya Inapofanyia Kazi
1	ACE	Arusha – Halmashauri ya Wilaya ya Arusha
2	ACT Mara (Nyumba Salama)	Mara – Halmashauri ya Wilaya Serengeti
3.	AFNET	Halmashuri za Wilaya na Mji za Mpwapa na Babati na Halamshauri ya Wilaya Manyoni
4	AJISO	Kilimanjaro – (Halmashauri za Wilaya za Rombo na Same)
5	AMREF Health Africa	Mara– (Halmashuri ya Wilaya Serengeti); Tanga (Halmashauri za Wilaya ya Handeni na Kilindi)
6	ATFGM	Mara- Halmashauri ya Wilaya Tarime
7	Christian Council of Tanzania (CCT)	Dodoma – Halmashuri ya Wilaya Bahi
8	CWCD	Arusha- Halmashauri ya Manispaa Arusha
9	Children Dignity Forum (CDF)	Dodoma –Halmashuri ya Wilaya Mpwapa; Mara (Halmashauri za Wilaya ya Tarime na Rorya)
10	CWCA	Mara-- Halmashauri ya Wilaya Musoma
11	Embudeo	Manyara – Halmashauri ya Wilaya Loliondo
12	ESTL	Singida –Halmashauri ya Wilaya Singida
13	Faraja Human Development Tanzania	Dodoma- Halmashauri ya Wilaya Dodoma
14	HACCOCA	Morogoro-. Halmashauri ya Manispaa Morogoro
15	Hope for Girls and Women in Tanzania	Mara–Halmashauri ya Wilaya Musoma

Na	Jina la Taasisi ya Kiraia	Mkoa/Wilaya Inapofanyia Kazi
16	Imaan TV	Morogoro – Halmashauri ya Manispaa Morogoro
17	Imara Foundation	Mara – Halmashauri ya Wilaya Serengeti
18	JIPE MOYO	Mara – Halmashauri ya Wilaya Musoma
19	JSI	Mara – Halmashauri za Wilaya za Rorya na Bunda
20	Karim/KAHESO	Manyara – Halmashauri ya Wilaya Babati
21	KINNAPA	Manyara – Halmashauri ya Wilaya Kiteto
22	Kiteto Women and Child Rights	Halmashauri ya Wilaya Kiteto
23	KIVULINI	Mara
24	KIWAKUKI	Kilimanjaro
25	KWIECO	Kilimanjaro
26	Mogabiri Extension Farm	Mara
27	Msichana Initiative	Bahi
28	MWEDO	Halmashauri ya Manispaa Arusha
29	NAFGEM	Kilimanjaro – katika Halmasuri za Wilaya za Rombo, Same & Siha, Manyara – Wilaya ya Simanjiro na Halmashauri ya Wilaya ya Babati na Manispaa ya Babati
30	Pastoral Women Council (PWC)	Arusha – Halmashauri za Wilaya za Ngorongoro na Arusha
31	Plan International	Mara – Halmashauri ya Wilaya Tarime
32	PRECC	Mara – Halmashauri ya Wilaya Musoma
33	Radio Habari Njema	Manyara – Halmashauri ya Wilaya Mbulu
34	Radio ORS	Manyara – Halmashauri ya Wilaya Simanjiro
35	Radio Ukweli	Morogoro – Halmashauri ya Manispaa Morogoro
36	Right to Play	Mara – Halmashauri za Wilaya za Tarime na Musoma Tarime
37	Roman Catholic Diocese of Mahenge	Morogoro – Halmashauri ya Wilaya Mahenge

Na	Jina la Taasisi ya Kiraia	Mkoa/Wilaya Inapofanyia Kazi
38	Roman Catholic Diocese of Mbulu	Manyara –Halmashauri ya Wilaya Mbulu
39	Roman Catholic Diocese of Same	Kilimanjaro – Halmashauri ya Wilaya Same
40	SAC	Mara – Halmashauri ya Wilaya Musoma
41	SAWA	Morogoro – Halmashauri ya Manispaa Morogoro
42	Singida Inter-African Committee (SIA-C)	Singida –Halmashauri ya Wilaya Singida
43	SLEP	Mara – Halmashauri ya Wilaya Musoma
44	SPRF	Singida – Halmashauri ya Wilaya Ikungi
45	STEM	Arusha – Halmashauri ya Wilaya Meru
46	TAHEA	Iringa – Halmashauri ya Wilaya Iringa na Halmashauri ya Manispaa Iringa
47	TARWOC	Iringa – Halmashauri ya Wilaya Iringa na Halmashauri ya Manispaa Iringa
48	TAWLA	Dodoma – Halmashauri ya Wilaya Bahi
49	TGNP Mtandao	Mara – Halmashauri ya Wilaya Tarime
50	Top Radio	Morogoro – Halmashauri ya Manispaa Morogoro
51	Tusonge	Kilimanjaro - Halmashauri ya Wilaya Moshi
52	UNICEF	Iringa – Halmashauri ya Manispaa Iringa.
53	UNFPA	UNFPA lina programu Mkoani Mara (Tarime, Butiama and Serengeti), Arusha, Manyara, Dar es Salaam. Katika ngazi ya juu, kuna msaada toka Ofisi ya Rais, Tawala za Mkoa na Serikali za Mitaa Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Wizara ya Mambo ya Ndani na Wizara nyingine, Idara na Wakala mbalimbali ambazo ni muhimu katika kuzuia na kuitika kukomesha vitedo vya ukeketaji UNFPA imezisaidia taasisi kama TAMWA, TGNP, na NGOs ambazo zina program wakilishi dhidi ya ukeketaji ikiwa ni pampija na ATIFGEM, Hope for Women and Girls, NAFGEM, HIMS, na mashirika mengine ambayo yanatakiwa yachukue hatua ikwa ni pamoja na tohara mbadala.

Na	Jina la Taasisi ya Kiraia	Mkoa/Wilaya Inapofanyia Kazi
54	Washehabise	Mara – Halmashauri ya Wilaya ya Serengeti
55	World Education, Inc.	Mara – Halmashauri ya Wilaya ya Tarime
56	World Vision Tanzania	Tanga – Halmashauri za Wilaya za Handeni na Kilindi
57	WOWAP	Dodoma – Halmashauri ya Wilaya Kondo na Halmashauri ya Manispaa Dodoma
58	WWU	Mara – Halmashauri ya Wilaya Musoma

